№ 274 ԿԻՐԱԿԻ, 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ № 274

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ, 5 ԿՈՊ.

Գրում գրվում են խմբագրատանը.

Մշակն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ"
Сергіевская ул., № 5.
Titlis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տէլէֆոն № 2—58.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տէլէֆոն № 67.

Ա. Ա. Արասխանեանի Թագման Կարգադրիչ Յանձնաժողովը յայտնում է ի գիտութիւն հայ հասարակութեան, որ «Մուրճի» նախկին խմբագիր և հրապարակախօս

ԱՒԵՏԻՔ ԱՐԱՍԽԱՆԵԱՆՑԻ

ժարմնի յուղարկաւորութիւնը տեղի կունենայ Մոսկուա ս. Գէորգ եկեղեցուց ԱՅՍՕՐ զէպի Խօջեվանքի գերեզմանատուն։ Պատարագի սկիզբն է առաւ. ժամը 10½-ին։
915. 1—1

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Այսօր, կիրակի, դեկտեմբերի 9-ին, Վանքի աւագ եկեղեցում, հանդիսաւոր պատարագի ժամանակ կարդացվելու է ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍՐԲԱՏԱՌ ԿՕՆԴԱԿԸ։ Հրաւիրվում է հայ հասարակութիւնը ներկայ լինելու պատարագին, օրհնութեան սրբատառ կօնդակի ընթերցման ժամանակ։

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՕՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 10-ԻՆ

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

կը ներկայացնէ

ՕՏԷԼԼՕ

Ողբերգ. 5 արար. և 6 պատկ., Շէքսպիրի, թարգմ. Աբէլեանի։
Մասնակցում են. տ. տ. Մայսուրեան, Յասմիկ, պ. պ. Աբէլեան, Ալիխանեան, Աղայեան, Արմէնեան, Բերոյեան, Լաքա, Ղազարեան, Մանուէլեան, Վրոյր, Տէր-Առաքելեան և ուրիշները։

Սկիզբը երեկոյեան ճիշդ ժամը 8-ին։

Տեղերի գները սովորական են։ Բժիշկապետ՝ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆ

Աշակերտական տոմսակ վերցնողները պարտաւոր են ներկայացնելու աշակերտական վկայականներ, եթէ աշակերտական զգեստով չեն։

ՍԱՂԴ.—Պատրաստվում է Շերվանզադէի նոր պիէս՝ «ԶԱՐՈԳԻ»։
պա. 906. 2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ, դեկտեմբերի 22-ին

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

տեղի կունենայ երեկոյթ

„ԿԵԱՆՔԸ ԾՈՎԻ ԽՈՐՔՈՒՄ"

պա. 910. 1—1

Այսօր, կիրակի, ամսոյս 9-ին, երեկ. ժամը 7-ին դումայի դահլիճում նշանակված է

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ.

Օրակարգ.
1) Վարչութեան զեկուցումը՝ զբաղեալ ընթացքի կազմիլու մասին։
2) 1913 թ. նախահաշիւի հաստատութիւնը.
3) Ընթացիկ գործեր։
912. պա. 1—1

769. 9—17

Բերլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, թոքախտի և սրտի։ Բժշկութիւն նաև տուբերկուլինոներով, ՐՈՆԻի պրէպարատներով և էլեքտրականութեամբ։
Ընդունելութիւնը ամեն օր, ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ առաւօտեան ժամը 9—12-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը։ Սօլոլակ, Բէհրութեան փող. № 23 (անկին Դանօվկայա)։ Հեռախօս 7—92.
(ա.օ.) պա. 699. 100—65

ԲԺՇԿԱՊԵՏ՝
Մ. Ի. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
Օգնական Prof. Posner-ի
Ընդունում է միզասեռական (վներական) հիւանդներին Բերլինի իր խորհրդակցական կաբինէտի և պրօֆ. Պոզնէրի կլինիկայի մէջ։ Տալիս է նաև խորհուրդներ միւս մասնագիտութիւնների վերաբերեալ։
Հասցէն՝ D-r Muradoff Berlin. Iohannisstr. 15 (an der Friedrichstrasse). Telefon amt Norden 113—19.
(կ.) պա. 830. 0—1

ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Ռտիշչէվսկայա 13, տէլէֆոն 4—21.
Ընդունելութիւն թէ կանացի և թէ ներիին, նոյնպէս և վիրաբուժական կարիք ունեցող մնայուն (стаціонаръ) հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից), վաղօրօք գրվելու պայմանով։
Ընդունելութիւն կանացի, ներիին և մանկական հիւանդութիւն ունեցող երթևեկ հիւանդների, ամեն օր՝ ցեր. ժամը 11-ից մինչև 12-ը։
Ընդունելութիւն պրոֆ. Մ. Ս. Սուբբոտինի կողմից՝ վիրաբուժ. կարիք ունեցող հիւանդների, վաղօրօք գրվելու պայմանով, երկուշաբթի և հինգշաբթի օրերը ցեր. ժամը 1—2-ը։

Հիւանդանոցի բժիշկները
Ա. Ա. Յարութիւնեան, Ն. Ն. Վասիլիզօրով, Վ. Ա. Զակրժէվսկի, Ի. Գ. Կալամկարեան, Ա. Ա. Նօվիցկիյ, Դ. Ն. Տէր-Ներսէսեան, Ն. Զ. Ումիկեան, Ա. Ռ. Փիշէր, Ս. Պ. Շահպարոնեանց։ Կօնսուլտանտ՝ պրոֆեսսոր Մ. Ս. Սուբբոտին։
(հ.կ.) պա. 797. 100—13

ԲԺԻՇԿ
Յ. Մելիք-Նուբարեան
ներքին և երեխաների հիւանդութիւնների, առանձնապէս թոքերի։
Թոքախտի բժշկութիւնը տուբերկուլինոներով և պնեվմատորակսով։
Ընդունելութիւնը ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ
Ամեն օր (առաւօտեան 12—1 ժ. (երեկոյեան 5—7 ժ.
Սօլոլակ, Ռտիշչեվսկայա 10 (Լերմոնտովսկ. դեղատան դիմացը)։
(ե. հ. կ.) պա. 746. 100—29

ՎԻՄՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՕՆ
Երեքշաբթի, դեկտեմբերի 11-ին
Դերասան Յ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԸ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԴԵՐԱՍԱՆ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐԻ
Կը ներկայացնէ
I
Անմահ երգիծաբան Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ
ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՅԿԱՆՆԵՐ
Կոմեդ. 3 գործ. փոխադրութիւն Ա. ՍԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
II
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿ
Վոդեվիլ 1 գործող. փոխադրութիւն Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ
Տեղերի գները սովորական են ✦ Տոմսակները վաճառվում են թատրօնի կասսայում առաւ. ժ. 11—3-ը, երեկ. 6—8-ը։
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8½-ին։
Բժիշկապետ՝ Յ. Ստեփանեան
(ե.) պա. 917. 2—1

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ատամոքաղիքային հիւանդութիւններ։
Պրօֆ. Mathien-ի մանագիտական կլինիկայից—Պարիզում։
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11-ը։ (երեկ. ժ. 5—7-ը։
Միխայլովսկի պր. 86, տէլէֆ. № 576.
(ե.հ.կ.) պա. 179. 100—66

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
7 դեկտեմբերի

Լոնդոն.—Հաշտութեան պատգամաւորները ներկայ եղան լորդ մէրի տուած նախաճաշին, ուր ներկայ էին պետական գործիչներ, ի թիւս որոց Գրէյը, Ասկվիտը և Սիտիի ներկայացուցիչները։ Լորդ-մէրը ճառեց, որով ցանկացաւ, որպէսզի պատգամաւորների գործը յանգէ երկարատև միջազգային հաշտութեան։ Պատասխանեց Բէշիդ փաշան, որ ծափահարութիւն առաջ բերեց յիշատակելով տարաբնոյն անգլո-թիւրքական բարեկամութեան մասին։ Վէնիզէլոսը ասաց, որ պատգամաւորները վճռել են ամեն ջանք գործ դնել հաստատուն հաշտութիւն կայացնելու համար. Պրեմիէր-մինիստր Ասկվիտը, բարձրացնելով բաժակը լորդ-մէրի համար՝ յայտնեց, որ հաւատում է, թէ Լոնդոնի ապագայ հաշտութեան դաշնագիրը կը լինի հաշտութեան պատկի լաւագոյն թերթիկներից մին։

Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ դեսպանները խորհուրդ տուին իրանց կառավարութիւններին, որպէսզի վերջինները ընդունեն ալբանական աւտոնոմիայի սկզբունքը, միաժամանակ որոշում կայացնելով թէ Սերբիան առևտրական նաւահանգիստ է ձեռք բերում Ադրիատիկ ծովում։ Վեց Մեծ պետութիւնների կառավարութիւնները սկզբունքով համաձայնեցին ընդունել այդ երկու կէտը։

Համայնքների պալատը ընդհատեց իր նիստերը մինչև դեկտ. 17-ը։

—

Կ. Պոլիս.—Օսմանեան կառավարութիւնը հրահանգներ ուղարկեց իր լիազօրներին՝ Ադրիանուպոլսին, Եանինային և Սկիւտարին ուտելիք հասցնելու պահանջի մասին։ Կարծում են, որ մերժման դէպքում բանակցութիւնները կը խզվեն։

Սուլթանը «Բարբարոս Խայրէդդին» զրահնաւին շնորհեց դրօշակ իբրև պարգև յաղթական կռւի համար։

Արևելեան երկաթուղիների վարչութեան տնօրէնները մեկնեցին Լոնդոն պաշտպանելու ընկերութեան շահերը հաշտութեան կոնֆերէնցիայի պատգամաւորների առաջ։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
7 դեկտեմբերի

Աթէնք.—Սալոնիկում թագաւոր Կայսրի անուանակոչութեան օրը ռուսաց եկեղեցում մաղթանք կատարվեց յուսալի թագաւորի ու թագուհու և Ֆերդինանդ թագաւորի ներկայութեամբ։ Մաղթանքից յետոյ Ֆերդինանդ թագաւորն ու Գէորգ արքան երկարատև խօսակցութիւն ունեցան։ Երեկոյեան ի պատիւ բոլգարական թագաւորի ու արքայորդիների տեղի ունեցաւ ճաշկերոյթ։

—

Մինխէն.—Մեծ Իշխան Բորիս Վլադիմիրովիչը թագաւոր Կայսրի անունից կենդանի ծաղիկներից հիւսված մի պսակ դրեց խնամակալ Լէոպոլդի դագաղի վրա։

—

Պետերբուրգ.—Դումայի մասնաժողովը ձայների մեծամասնութեամբ մերժեց բոլոր՝ նացիոնալիստների, հոկտեմբերեանների, կենտրոնի, պրօգրէսիստների և կադէտների առաջարկած ամենապատակ ուղերձի բնագրի նախագծերը և որոշեց զեկուցել ընդհանուր ժողովին, որ ոչ մինը չընդունվեց մեծամասնութիւնից։

—

Նոր-Բուխարա.—Մերվի գաւառապետը զեկուցանում է, որ անհրաժեշտ է կարանտին սահմանել Մերվից եկողների համար, աչքի առաջ ունենալով այն, որ քաղաքից 12 վերստ հեռու Ղշլաղում թոքային ժանտախտ է երևացել։ Այդ տեղը սահմանափակված է զօրաշղթայով։ Մեռել են 32 հոգի։

—

Կ. Պոլիս.—Եկած բազմաթիւ փախստականները պատմում են այն սարսափելի կոտորածի մասին, որ կատարել են քիւրդ, լազ և չերքէզ զինուորները Գալիպոլիի մօտակայքի գիւղօրայքում։ Կանայք և երեխաները մատնվել են տանջանքների, տները հրդեհվել են։ Ամենայն օր տեղի են ունենում արիւնահեղ ընդհարումներ բոլգարական հրոսակախմբերի և թիւրքական կանոնաւոր զօրքերի միջև։ Թիւրքերը իրանց անաջողութիւնների վրէժը լուծում են յունական խաղաղ ազգաբնակութիւնից։

—

Աթէնք.—Սալոնիկ եկաւ Ֆերդինանդ թագաւորը։

Եգէյեան նաւատորմի հրամանատարի հեռագրից և Դարդանէլով անցած նաւերի տեղեկութիւններից երևում է, որ թիւրքական «Բարբարոսա» զրահնաւը համարեա բոլորովին անպէտք է դարձել. 3 ուրիշ թիւրքական ռազմանաւ նոյնպէս շատ փչացել են։ Մովակալի օգնականը, 4 օֆիցէրներ և ուրիշ. շատ նաւաստի սպանվել են ու վիրաւորվել։

Ցամաք լուրերի համաձայն, դեկտ. 3-ի կռւի մէջ սպանվել է Ծովապետ Խալիլ փաշան։

—

Սօֆիա.—Լրագիրների ասելով, զինուորական մինիստրութիւնը նախագծում է վերակազմել թագաւորութեան ռազմի ոյժերը, համապատասխան պատերազմի ստեղծած պայմաններին։

—

Պարիզ.—Սենատի և պալատի ճախակողմեան խմբերի պատգամաւորների ընդհանուր ժողովը որոշեց յունվարի 15-ին գումարվել հանրապետութեան նախագահի թեկնածու ընտրելու համար։ Նախապատրաստական ժողովից վճռված է ի բաց առնել ոչ միայն աջակողմեան ընդդիմադիրներին, այլ և առաջադիմականներին ու սոցիալիստներին։ Հաւանական թեկնածու են համարում նախ՝ Պուանկարէին, ապա Դէշանելին, Դիւբոստին և Պամսային։

—

Հռոմ.—Պատգամաւորների պալատ։ Նախագահը շնորհաւորում է Զիոլիտիին, զօրքին և նաւատորմին Իտալիային տուած յաղթութեան համար և վերջացրեց իր ճառը հետևեալ խօսքերով. «Թող Իտալիան հաւատարիմ մնայ կապված դաշնակցութիւններին և բարեկամութիւններին, բայց և այնպէս թող, այնու ամենայնիւ, յոյս դնի միայն իր և իր բարոյական ու նիւթական ոյժերի վրա. թող վառօդը չոր պահի» (երկարատև ծափահարութիւններ)։ Զբաղմունքները ընդհատվում են մինչև 1913 թ. յունվարի 24-ը։

—

Վիեննա.—56 ժամ անընդհատ շարունակվող պալատի նիստը փակվեց առանց միջադէպերի։

—

Բերլին.—Բացվեց գերմանական դաշնակից տէրութիւնների առաջին ռատիկանական կօնֆերէնցիան, որ պաշտօն ունի միօրինակ սիստեմ մշակել ամբողջ Գերմանիայի համար յանցագործութիւնները երևան հանելում։

—

Մունդէն.—Մունդէնի, Դիրինի և Ցիցիկարի նահանգների զօրահրամանատարները կանչվեցին Պէկին՝ մասնակցելու մնգալական դէպքերի առիթով կայանալիք զինուորական խորհրդակցութեանը։

—

Տօկիօ.—Ծովային մինիստր Սատօն հրաժարվեց կաբինետի կազմի մէջ մնալու։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Թիւրքահայերի խնդիրքի համաձայն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ V առանձին կօնդակով լիազօրել է Եգիպտոսի Նուպար-փաշայի որդի Պողոս-փաշային լինել լիազօր թիւրքահայերի կողմից լօնդոնեան կօնֆերէնցիայում և խնդրել վերջինիս իրականացնել Բերլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածը թիւրքահայերի վիճակը բարւոքելու նպատակով։

Ենթադրվում է, որ Պողոս-փաշայի հետ Լօնդոն կը մեկնէ իբրև պատգամաւոր Կ. Պոլսի նախկին պատրիարք Օրմանեան արքեպիսկոպոսը։ («Т. Л.»)

ՎԼՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Կ. Պոլիս, 23 նոյեմբեր

Բանձաւեի մը փնտռտուք.—Տապալած երազ մը.—Ցուսախաբութիւն եւ օփոքութիւն

Ներկայ պատերազմը ազգային շրջանակի մէջ խոշոր յեղաշրջութիւն մը առաջ բերաւ, որքան առաջ չէր բերած սահմանադրութեան վերահաստատութիւնը չորս տարի առաջ։

1908-ին, երբ Եւրոպայի սալայատակներուն հերոսները Կ. Պոլիս թափեցան, անմիջապէս բովանդակ անցեալը մոռնալով՝ յոյս ընկրկման բանաձևի մը յարեցան։

Հայկական ինքնուրոյն դատի մը գոյութիւնը ուրացան և յայտարարեցին, թէ հայերն իրենց յատուկ ցաւերը չունին, այլ անոնք երկրին սիրովը կը տուայտին և անոր ընդհանուր բարեկարգութեան, անոր ընդհանուր բարւոքման և վերականգման կը փափագին, այնքան անտուր և դիւցազնական յամառութեամբ մը կռուելէ ետքը

Սահմանադրութիւնը իրենց իդէալն էր և ակէ դուրս իրենք ոեէ պահանջ և ոեէ ձգտում չունէին։

Այս բանաձևը, որ ուրացումն էր անցեալ պատմութեան, բարձրաբարբառ հռչակեցին դիւանագիտութեան առաջ, և հետզհետէ աւելի սեղմելով, կոկելով և զարգացնելով վերջապէս կազմեցին բանաձև մը, որուն հետապնդումը իրենց նոր իդէալն ու նոր ճաշակը դարձաւ։

Այս երգն էր «օսմանեան տարբերու հաւասարութեան և հաւասարութեան վրայ վերանորոգուած օսմանեան կայսրութեան մը կազմակերպութիւնը», որ սակայն երազ մըն էր և երազի մը չափ միայն ապրեցաւ։

Հազիւ թէ օսմանեան անդրանիկ խորհրդարանին դուռները բացուած էին, երբ «տիրող ազգի» սկզբունքը նետուեցաւ մէջտեղ, տապար դրուելով մեր երազատեսներուն ազգերու հաւասարութեան թէօրիի... որուն մեր կլիմաներու օրքան անընտել բոյս մը ըլլալը շատ շուտով պարզուեցաւ։

Ադանայի սոսկալի եղեռն ու ոճիրներու դերազանցը, որ թիւրք տարրը գործած ըլլալ հանդէպ հայուն, ցոյց տուաւ, թէ «ազգերու հաւասարութիւնը» ոչ նուազ անիրագործելի երազ մըն էր։

Սակայն... մեր պոլիտիկոնները կառչած մնացին իրենց բանաձևին... որ Պուանկարէի հանճարովը ցոլացած ըլլալու մնայարծութեամբ կը սոնքային։

Իթթիհադը ամեն բան ըրաւ՝ հասկցնելու համար մեր հանճարեղ ու հնարիմաց պնակալէզներուն, թէ իրենց մտքին մէջ կառուցած սպանական դղեակներն անվրէպ կործանման դատապարտուած են։

Եւ սակայն մեզի հետ մղող բազուկներուն մէջ նետուելու ապուշութիւնը մեր պոլիտիկոններուն գերագոյն իմաստութիւնը եղաւ, երբ պարզամիտ ու խեղճ ժողովուրդն իսկ կատաղի զայրոյթով մը ի խորոց սրտի կատէր իր երեկի և այսօրուան թշնամին։

Ժողովուրդը զայրալից էր և այս անիմաստ համերաշխութեան դէմ ըմբոստացած։

Ցարմար ժամանակին վրայ հասաւ Իթթիհադի տապալումն, և մեր պոլիտիկոններու զաքարէական լռութեան մատնուած լեզուներն արձակուեցան և յայտնեցին, թէ իրենք, արդէն դժգոհ Իթթիհադէն, իրենց կապերը խզած էին անոր հետ գործակցելէ, արծարծելով Հայաստանի հարստահարութեանց հարցը։ Ասով կը կարծէին արդի կառավարութիւնը վարկաբեկել և Իթթիհադի համակրութիւնը շահիլ։ Սակայն կը մոռնային, թէ ասով ինքզինքին կը դատապարտէին, վասնզի Իթթիհադին իշխանութեան շրջանին... երբ Ադանան կոտորուած էր, երբ աւելի սոսկալի դէպքեր պատահած էին Հայաստանի մէջ... լռած էին ու նոյնիսկ բողոքի շարժում չէին ըրած։

Այս բողոքի շարժումը, որ ազգին ընդհանուր դժգոհութեան արտայայտութեան վրայ հիմնուած էր, իրենց ժողովրդականացման կը նպաստէր և իրենց վարկին վերահաստատման կոչնէր։

Այս շարժումը սակայն ընդհատեց պատերազմը, որ բոլորովին կը յեղաշրջէր կացութիւնը և ազգայնականները—ինչպէս անոնք կը սիրեն կոչել իրենց հակառակորդները—կոգեորէր։ Մեր համերաշխութեան և հաւասարութեան կուսակիցները հիմա շփոթած են, և նոր բանաձև մը կը փնտռեն անոր յարելու համար։ Կը տեսնեն, թէ Թիւրքիոյ կազմալուծումն, որ իրենց հակառակորդները կը նախատեսէին, գիտակ ըլլալով թիւրք տարրին անընդունակութեան և բարբարոսութեան, այսօր ակնառած գործողութիւն մըն է, և հայը, որ իբր ազգ ապրելու յաւակնութիւնն ունի և իր գոյութեան իրաւունքն ունենալ կը կարծէ, պէտք է օգտուի այս կազմալուծման միջոցին իր դիրքը պահելու համար։ Հետևաբար պէտք է որ իր ձայնը լսելի ընելու համար ձեռնարկներ ընէ, որոնք անշուշտ անջատողական դիտումներով պիտի մեկնուին... այլ սակայն պէտք է կատարուին։

Այս տեսակ ձեռնարկի մը մասնակցիլ կրկին դժուարն պիտի ըլլայ իրենց դաւանանքին և նոր ֆօլտ-ֆաս մը ուղղութեան։

Ուրեմն հարկ է նոր բանաձև մը գտնել և անոր մշակութեան սկսիլ։

Այդ բանաձևը մինչև հիմա չկրցան գտնել խեղճերը, և ասոր համար է որ իրենց օրգաններն և հրապարակախօսները դադրած են սկզբունքներու և թէօրիներու քարոզութենէն։

Սակայն առիթները շահագործելէ բնաւ չեն դադրիր։ Ժողովուրդին շփոթութիւնը և սարսափը ուզեցին շահագործել ինքնապաշպանութեան պրօպագանդ մղելով, սակայն այս քարոզն ընդունելութիւն չը գտաւ, զի անցեալին տխուր փորձը կար մէջտեղը։ Այլև ոչ ոք «ընկերներու» հայթայթած մասնաւոր մարկայով հրաշէններուն պէտք չունէր... վասնզի անոնք Դաշնակցութեան Ամերիկայի սեփական գործարանէն շատ ուշ կուգային...։

1908-էն մինչև 1912 դեռ անոնց գալուն սպասող միամիտներ կան... և շատ դժուար պիտի ըլլար գտնել 1912-ին նոր պարզամիտներ, որոնք դիպուածը կորսնցնելէն ետք աւելի անդին սպասելու համբերութիւն ունենային։

Հետևաբար ինքնապաշպանութեան հրաւէրը շատ թոյլ արձագանգ մը գտաւ, և իրենց ասպարէզ չմնաց քարոզութեան և յորդորներու։

Հիմա շփոթած բոլոր շէֆերը կորուած նոր բանաձև մը գտնելու պէտքին վրայ... ժողովուրդ շահելու համար... և դժբաղդաբար տակաւին չեն գտած։ Շաւայլ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԽԱԲՐԻԿՆԵՐ

Հաջընի կեանքէն

Հաջըն, 5 Նոյեմբեր

Նախորդ թղթակցութեամբս՝ առանցքալ Համբարձումի աղայի վերադարձը նկարագրած էի։

Անկէ ի վեր յուզաւոր նշանակելի խնդիր չունեցանք։ Քաղաքը հանդարտ է, ամեն ինչ հոս մոռցուածի երևոյթն ունի, թէև Ադանա և շրջականները ցարդ առասպելական զրոյցներ օր ըստ օրէ մեծամեծ համեմատութիւններ կառնեն, ու իսլամներ հաջընցւոց յարձակմանց դէմ պատրաստութիւններով կը սպառնան խեղճ քրիստոնեայ տեղացւոց, որոնց վախն ու սարսափը յաճախ կը բռնադատէ խուժել վիլայէթ։ Ինչպէս կը լսենք վերադարձող պանդուխտ հաջընցիներէն, Համիդիէի և Օսմանիէի հայութիւնն՝ ուսուցչով և քահանայով՝ Ադանա ապաստանած է։

Սոսյ միւթէսարըֆ-բէյը, Հաջըն խաղաղ վիճակի մէջ տեսնելով, ուրախ, քաղաքին նշանաւոր հաստատութիւնները այցելեց։ Ի մէջ այլոց Աղգանուէր Հայուհեացի աղջկանց վարժարանն ու Մխեցեալին կեդրոնականը։ Ի պատիւ իրեն վարժարանի երգեցիկ խումբը փառաւոր ընդունելութիւն մը ըրաւ։ Միւթէսարըֆ-բէյը դասախօսութեանց ալ ներկայ եղաւ և գիտական ու լեզուական այլ և այլ ճիւղերու մէջ՝ աշակերտաց առաջադիմութիւնը տեսնելով՝ իր գոհունակութիւնն յայտնեց և տպաւորութեան տետրակին մէջ ալ գնահատական տողեր արձանագրեց։

Փաշան Կարս-բազարի տեղակալէն ստացած ստիպողական հեռագրին հետևանքով անմիջապէս հոն մեկնեցաւ, պատուիրելով պետական պաշտօնէից և ոստիկան զօրաց՝ կոյր հնազանդութիւն ցոյց տալ դէպի Սարաֆեան հայր սուրբը, աներկրպագ կատարելու անոր բոլոր հրամանները՝ առանց այլ ու այլի, համոզուած և վստահ թէ նորին գերապատուութեան նման անկեղծ օսմանցիներ հազիւ երբէք կրնան գտնել, աւելցնելով միանգամայն թէ՝ հայրենիքը Սարաֆեան վարդապետի մատուցած անգնահատելի ծառայութեանց համար շատ բան կը պարտի։

Եւ իրօք՝ Հաջընն եթէ երբէք 1909-ի կոտորածին Ներսէս վարդապետի (այժմ եպիսկոպոս) անձնուիրութեան և շրջահայեցութեան կը պարտի իր գոյութիւնը, այսօր ոչ միայն Հաջընն և շրջակայքը, այլ ամբողջ Ադանայի կուսակալութեան հայութիւնը իր ներկայ վիճակը Սարաֆեան Պետրոս վարդապետի հերոսական ճիգերուն, եռկաթեայ կամքին, ճարպիկութեանը և ճշմարիտ հայրենասիրութեանը կը պարտի։

Պետրոս վարդապետի սոյն գործը ոչ միայն Հաջընոյ, այլ և կիլիկեան պատմութեան մէջ անջնջելի պիտի մնայ։

Հաջընցիք նորին գերապատուութեան գործունէութիւնը շատոնց գնահատած և եպիսկոպոսական վկայական տուած են արդէն տարի մըն է։ Կը յուսանք, որ նորին սուրբ օծութիւնը, յառաջիկայ միւռոնօրհնէքի առթիւ, պիտի ուզէ բարոյապէս մխիթարել մեզ՝ հաջընցիքս և քաջալերել նորին գերապատուութիւնը եպիսկոպոսական ձեռնադրութեամբ։ Լ—ժ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԻ. ԱՐԱՍԽԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

(Հետագրոյ)

Ախալքալաք, 7 դեկտեմբերի

Ախալքալաքի հայ հասարակութեան կողմից յայտնում ենք խորին ցաւակցութիւն Արասխանեանի մահվան առիթով։

Հանգուցեալի մարմինը ցերեկվայ ժամը 4-ին ուղարկվեց Թիֆլիս։

Հասարակութեան կողմից իբրև պատգամաւորներ ուղևորվեցին Թիֆլիս տեսուչ Զալալ Տէր-Գրիգորեանը և երդուեալ-հաստատմատար Յովհաննէս Դիւրգարեանը։

Հասարակութեան ներկայացուցիչներ՝

Սահաթչեան, Խաչատրեան, Սաղաթելեան։

—

Ա. Արասխանեանի թաղման կարգադրիչ յանձնաժողովը վճռել է թաղել այսօր։ Մարմնի յուղարկաւորութիւնը կը սկսվի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցուց և կը տարվի Խաչիվանքի գերեզմանատունը, ուր և կը յանձնվի հողին։

—

Դեկտեմբերի 7-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան գրասենեակում կայացաւ թաղման կարգադիր յանձնաժողովի անդամների նիստը Յովհ. Թումանեանի նախագահութեամբ։

Նախագահը յայտնեց, որ «Արշալոյս» դադրած թերթի խմբագիր Գ. Մելիք-Ղարագեօզեան ցանկութիւն է յայտնել մտնել կարգադիր յանձնաժողովի մէջ, ի նկատի ունենալով որ հանգուցեալ Արասխանեանը եռանդուն աշխատակցում էր յիշեալ թերթին։

Նիստում պարզվեց, որ մինչև այդ երեկոյ ոչ մի դրական տեղեկութիւն հանգուցեալի մարմինը Թիֆլիս ուղարկելու մասին չը կայ։

Այդ հանգամանքը նկատի առնելով, յանձնաժողովը հարկաւոր գտաւ անմիջապէս հերթական (պատգամանը վճարած) հեռագիր յղել Ախալքալաք՝ հայոց դպրոցի հոգաբարձութեան անունով այն մասին, թէ հանգուցեալի մարմինը երբ կը հասնի Բօրժոմ։

Ապա յանձնաժողովը խնդրեց իր անդամներ Ա. Ղազարեանին և Գր. Վարդանեանին վերոյիշեալ հեռագրի պատասխանը ստացվելուց յետոյ գնալ Բօրժոմ կայարանը դիմաւորելու Թիֆլիսի թաղման կարգադրիչ յանձնաժողովի կողմից և հարկ եղած կարգադրութիւններն անելու։

Այստեղ պէտք է նկատենք, որ յանձնաժողովի ցանկութիւնը՝ կատարել թաղումը կիրակի օրով (այսօր), իրագործվում է։

Գերեզմանի տեղի, դիակառքի, դագաղի նկատմամբ յանձնարարվեց յանձնաժողովի անդամներից երկուսին հոգալ առաջուց։

Խօսողների նկատմամբ յանձնաժողովը ցանկալի գտաւ, որ եկեղեցու բակում լինի մի դամբանական, իսկ գերեզմանատանը խօսել ցանկացողների թիւը չը սահմանափակել, միայն այդպիսիները նախ այդ մասին պէտք է յայտնած լինեն յանձնաժողովի նախագահին։

Մարմնի Թիֆլիս բերվելու մասին հատատ լուր առնվելուց յետոյ յանձնաժողովը գումարեց երէկ, ամսոյ 8-ին, դարձեալ արտակարգ նիստ անհրաժեշտը տնօրինելու։

Համաձայն յանձնաժողովի դիմումին, Ներսիսեան դպրոցի վարչութիւնը թաղման օրը ուղարկում է եկեղեցում երգելու երգեցիկ խմբին իբրև յարգանք իր նախկին պաշտօնակցի և հասարակական գործչի լիշատակին։

Ե.

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԱԼՕՆՈՒՄ

I

Ա. Արասխանեանի յիշատակին

Գրական-Գեղագիտական Սալօնի վերջին երեկոյթը, որ կայացաւ ուրբաթ, դեկտեմբերի 7-ին, ունէր իր ծրագրի մէջ զրոյցներ Գարեգին Սրուանձտեանի և Աւետիք Արասխանեանի մասին, իսկ երաժշտական մասում նուագածութիւն ցիտրայի վրա։

Սրուանձտեանի մասին խօսեց հայր Բենիկ, որը և բացեց ժողովը Տ. Նազարեանի առաջարկութեամբ։ Հայր Բենիկ զգացված խօսքերով ձօն նուիրեց Սրուանձտեանի գրական գործունէութեան, ցոյց տալով թէ որքան հարուստ մի շտեմարան բացեց Սրուանձտեանը հայ բանասիրութեան, ազգագրութեան և ժողովրդագիտութեան համար, Սրուանձտեանը լրացրեց այն պակասը, որ ունէր թիւրքահայ գրականութիւնը, կրթված հերոսական կաղապարների ու նիւթերի վրա և անտեղակ այն հողին, ջրին, մարդուն ու տնտեսութեան, որոնց շրջապատում նա ապրում է։ Սրուանձտեանը հայ ոգու, հայ մտքի, հայ զգացումների, հայ աւանդութիւնների պատկերացնողն էր իր հեղինակութիւնների մէջ, որոնք կը մնան թանգագին գործեր հայ գրականութեան մէջ։

Ա. Քալանթար խօսեց Ա. Արասխանեանի մասին, ընդարձակելով նրա գրական և հասարակական դէմքը։ Ամփոփ կենսագրականից յետոյ կանգ առաւ Արասխանեանի գիտական աշխատութիւնների վրա, որոնց մէջ նա հանդէս եկաւ առաջին քայլերից՝ իբրև լուրջ աշխատող և հետաքննիչ ուսումնասիրող։ Նա աշակերտել էր գերմանական քաղաքատնտեսութեան այն կօրիֆէյներին, որոնք ասպարէզ էին մղել պատմական դպրոցը։ Եւ Արասխանեանը, գալով Անդրկովկաս, մակարդված էր այն խմբով, թէ պէտք է հաշուի առնել մեր երկրի պայմանները քաղաքատնտեսական այս ու այն նախագիծը առաջ մղելու համար։ Ուստի նրա համար մի բազդ էր, որ շատ շուտով առաջարկ ստացաւ զբաղվել ուսումնասիրութիւնների խնդրով մեր երկրում։ Նրան բաժին էին ընկել երկու գաւառ՝ Արէշի և Նուխու, որտեղ նա ժողովեց նիւթեր թէ այն ծրագրի համաձայն, որ նա ստացել էր (Տիֆլիսից) և թէ այդ ծրագրից դուրս իր ցանկութեամբ։ Այդ ուսումնասիրութեան արդիւնքներ եղան՝ բացի պաշտօնապէս պահանջվող ընդարձակ աշխատութիւնից՝ մի քանի զեկուցումներ, որ նա կարդաց Կայսերական Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան մէջ և զետեղեց պարբերական թերթերում։ Սակայն այդ առաջին ժամանակաւոր գործից յետոյ Արասխանեան կանգնեց դէմ հանդէպ մեր իրականութեան, որը չէր առաջարկում նրան նոյնպիսի աշխատանքներ։ Եւ այդ տեղից սկսվում է նրա գործունէութեան թեք շարժման առաջին շրջանը, որը ունեցաւ այնքան ելևէջներ նրա կեանքում։

Նրա գործունէութեան մէջ ուսումնասիրողի, վերլուծողի, ստուգաբանողի, զննողի և անալիզի դէմքը մնաց անդրդուելի, բայց առանց նիւթի, առանց հնարաւորութեան գործադրելու խոր և լայն չափով։ Երբ նա՝ պաշտօնների որոնումների մէջ՝ հրաւէր ստացաւ լինել պատմութեան ուսուցիչ Ներսիսեան դպրոցում, նա իսկոյն յետ մղեց հին ազգերի պատմութեան ընդունված դասաւանդութեան եղանակը և մշակեց նորը, հիմնված Մասպերոյի, Լենորմանի և ուրիշների ուսումնասիրութիւններով հաստատված պատմական փաստերի և դոկումենտների վրա։

Դա գալիս էր լրացնելու նրան ընդարդող հիմնական գիծը, հիմնել ամեն բան ստուգված, ապացուցված վրա։

Եւ ամեն անգամ, երբ հասարակական կեանքի բազմաթիւ դէպքերում ծագում էին զանազան խնդիրներ, վէճեր, առարկութիւններ, Արասխանեանը այնքան զբաղված էր լինում այս ու այն թէզիսի պատճառաբանութեան կամ փաստի ստուգութեան վրա, որ յաճախ չափազանց ձգձգվում էին նիւտերը և ուշանում եզրակացութիւններն ու որոշումները։ Նրա համար յաճախ այնքան կարևոր չէին ներդաշնակութեան և հնարաւոր համաձայնութեան դիտումները, որքան բաղկացուցիչ մասերի ստուգութեան, նրա նկատած թերութիւնների քննութեան չարժառիթները։ Այդ պատճառով, նա շատ անգամ անյարմար մարդ է նկատվել ժողովներում և խորհրդակցութիւններում, բայց ամենքը յարգել են նրա ներքին դրդումները, տեսնելով նրա մէջ ճշմարտութիւն որոնելու ձգտումներ։

Արասխանեանի վրա խոլոր մոմենտները տպաւորութիւն էին գործում և փոխում նրա բռնած դիրքերը։ բայց դրանք չէին կրում համակերպվելու այն տխուր և ամօթալի բնաւորութիւնը, որը այնքան տարածված է մեր ներկայ սերնդի մէջ, մանաւանդ վերջին 7—8 տարիներում։ Օրինակ՝ Արասխանեանի վրա ցնցող տպաւորութիւն գործեց Գրիգոր Արծրունու մահը, և նա չը նայելով վերջին տարիներում ունեցած փոխադարձ անախորժութիւններին, ոգեորվեց և խօսեց Արծրունու գերեզմանի վրա ամենաջերմ ճառերից մէկը։ Նա նոյնպէս առանձին ուշադրութեան առաւ մարկսիզմի գործած նուաճումները տնտեսական կեանքի մէջ և, չը նայելով որ առաջ նայում էր Մարկսի վրա իբրև աւելի գօկտրինէօրի վրա, զբաղվեց նրանով՝ իբրև ըմբռնող ազդեցիկ գործօնով՝ և վճռեց թարգմանել նրա նշանաւոր «Կապիտալը»։

Մենք կանգ չենք առնում Արասխանեանի գործունէութեան միւս արտայայտութիւնների վրա, որովհետև գտնում ենք, որ նրա մէջ գնահատելի էին այն գծերը, որ մենք առաջ բերինք։ Մեր կեանքը յարմարութիւններ չը տուեց աւելի ընդարձակ զարգացում տալու այն ընդունակութիւններին, որոնք կարող էին ստեղծել նրա համար փայլուն հռչակ և արդիւնաբեր կուլտուրական գործ։ Կեանքը նրան շեղեց ուրիշ կողմեր, իսկ վերջին տարիներում սկսեց խաղալ այնքան անգթօրէն, այնքան անարժան կերպով։

Ցարգանք նրա յիշատակին։

Ա. Քալանթարի ճառից յետոյ տեղի ունեցան զրոյցներ, որ զեկավարելու համար ընտրվեց Ա. Քալանթար։

Գ. Վարդանեան (Արասխանեանի մտերիմ բարեկամ և ուսանողութեան ընկեր) հաղորդեց մի քանի յիշողութիւններ։ «Ես պատահեցի Ս. Արասխանեանին առաջին անգամ Պարիզում 1878 թ-ին Գաբրիէլ Քրիլօնեանի հետ միասին։ Արասխանեանը եկել էր Գերմանիայից, Լայպցիգից, ուր նա ունկնդիր էր եղել պրոֆէսօր Բօշերին։ Պարիզում նա լսել էր դասախօսութիւններ քաղաքատնտեսութիւնից, բայց դժգոհ էր մնացել և վճռել էր վերադառնալ Գերմանիա, գալով այս անգամ Սարաբուրգ։ Նա կանչում էր և ինձ։ բայց ես գնացի աւելի ուշ, երբ Ա. Արասխանեանից նամակ ստացայ Սարաբուրգից։ Նա գովում է Շմօլլերին, Կնապին և միւսներին։ Եւ գնացի։ Սարաբուրգում ճեմարանական այն ժողովներում, որոնք կրում են «սեմինարիա» անունը, Արասխանեանը հանդէս եկաւ իր առաջին աշխատութիւններով, որոնք շատ նպաստաւոր տպաւորութիւն թողին և Շմօլլեր առաջարկեց Արասխանեանին աւելի խոր զբաղվել հացի առևտրի խնդրով, որին վերաբերում էին Արասխանեանի ուսանողական աշխատութիւնները։ Արասխանեանը այդպէս էլ արաւ և իր դիսերտացիան նուիրեց 16-րդ և 17-րդ դարերի հացի առևտրի խնդրի ուսումնասիրութեանը Ֆրանսիայում։ Այդ ուսումնասիրութիւններով պարզվում էր, թէ պետութիւնը միջամտող դեր է կատարել հացի առևտրի մէջ և ուրեմն պետական քաղաքատնտեսութեան լուրջ փորձեր է արել, իսկ պետականութեան գաղափարը այն ժամանակ առանձին նշանակութիւն ունէր Շմօլլերի քաղաքատնտեսական դպրոցի նպատակների համար։ Շմօլլերը առաջարկեց Արասխանեանին մնալ Գերմանիայում, նուիրվել գիտութեան, բայց Արասխանեանը գերադաս համարեց վերադառնալ և գործել հայրենիքում»։

Լ. Դանիէլեան կարդաց Արասխանեանի կազմած ինքնակենսագրութիւնը, որը նա գրել է ամառը Տիգրան Նազարեանի առաջարկութեամբ։ Այդ կենսագրութիւնը լոյս է տեսնելու Նազարեանի հրատարակութեամբ։

Բժշ. Բ. Նաւասարդեան. — Ցիշում եմ բազմաթիւ դէպքեր Արասխանեանի կեանքից։ Մենք միասին մի յանձնաժողովում մշակում էինք Խուդադեան որբանոցի ծրագիրը։ Արասխանեանը իր վէճերով և իր սիսեան դպրոցում, նա իսկոյն յետ մղեց հին ազգերի պատմութեան ընդունված դասաւանդութեան եղանակը և մշակեց նորը, հիմնված Մասպերոյի, Լենորմանի և ուրիշների ուսումնասիրութիւններով հաստատված պատմական փաստերի և դոկումենտների վրա։

Դա գալիս էր լրացնելու նրան ընդարդող հիմնական գիծը, հիմնել ամեն բան ստուգված, ապացուցված վրա։

Եւ ամեն անգամ, երբ հասարակական կեանքի բազմաթիւ դէպքերում ծագում էին զանազան խնդիրներ, վէճեր, առարկութիւններ, Արասխանեանը այնքան զբաղված էր լինում այս ու այն թէզիսի պատճառաբանութեան կամ փաստի ստուգութեան վրա, որ յաճախ չափազանց ձգձգվում էին նիւտերը և ուշանում եզրակացութիւններն ու որոշումները։ Նրա համար յաճախ այնքան կարևոր չէին ներդաշնակութեան և հնարաւոր համաձայնութեան դիտումները, որքան բաղկացուցիչ մասերի ստուգութեան, նրա նկատած թերութիւնների քննութեան չարժառիթները։ Այդ պատճառով, նա շատ անգամ անյարմար մարդ է նկատվել ժողովներում և խորհրդակցութիւններում, բայց ամենքը յարգել են նրա ներքին դրդումները, տեսնելով նրա մէջ ճշմարտութիւն որոնելու ձգտումներ։

Արասխանեանի վրա խոլոր մոմենտները տպաւորութիւն էին գործում և փոխում նրա բռնած դիրքերը։ բայց դրանք չէին կրում համակերպվելու այն տխուր և ամօթալի բնաւորութիւնը, որը այնքան տարածված է մեր ներկայ սերնդի մէջ, մանաւանդ վերջին 7—8 տարիներում։ Օրինակ՝ Արասխանեանի վրա ցնցող տպաւորութիւն գործեց Գրիգոր Արծրունու մահը, և նա չը նայելով վերջին տարիներում ունեցած փոխադարձ անախորժութիւններին, ոգեորվեց և խօսեց Արծրունու գերեզմանի վրա ամենաջերմ ճառերից մէկը։ Նա նոյնպէս առանձին ուշադրութեան առաւ մարկսիզմի գործած նուաճումները տնտեսական կեանքի մէջ և, չը նայելով որ առաջ նայում էր Մարկսի վրա իբրև աւելի գօկտրինէօրի վրա, զբաղվեց նրանով՝ իբրև ըմբռնող ազդեցիկ գործօնով՝ և վճռեց թարգմանել նրա նշանաւոր «Կապիտալը»։

Մենք կանգ չենք առնում Արասխանեանի գործունէութեան միւս արտայայտութիւնների վրա, որովհետև գտնում ենք, որ նրա մէջ գնահատելի էին այն գծերը, որ մենք առաջ բերինք։ Մեր կեանքը յարմարութիւններ չը տուեց աւելի ընդարձակ զարգացում տալու այն ընդունակութիւններին, որոնք կարող էին ստեղծել նրա համար փայլուն հռչակ և արդիւնաբեր կուլտուրական գործ։ Կեանքը նրան շեղեց ուրիշ կողմեր, իսկ վերջին տարիներում սկսեց խաղալ այնքան անգթօրէն, այնքան անարժան կերպով։

Ցարգանք նրա յիշատակին։

Ա. Քալանթարի ճառից յետոյ տեղի ունեցան զրոյցներ, որ զեկավարելու համար ընտրվեց Ա. Քալանթար։

Գ. Վարդանեան (Արասխանեանի մտերիմ բարեկամ և ուսանողութեան ընկեր) հաղորդեց մի քանի յիշողութիւններ։ «Ես պատահեցի Ս. Արասխանեանին առաջին անգամ Պարիզում 1878 թ-ին Գաբրիէլ Քրիլօնեանի հետ միասին։ Արասխանեանը եկել էր Գերմանիայից, Լայպցիգից, ուր նա ունկնդիր էր եղել պրոֆէսօր Բօշերին։ Պարիզում նա լսել էր դասախօսութիւններ քաղաքատնտեսութիւնից, բայց դժգոհ էր մնացել և վճռել էր վերադառնալ Գերմանիա, գալով այս անգամ Սարաբուրգ։ Նա կանչում էր և ինձ։ բայց ես գնացի աւելի ուշ, երբ Ա. Արասխանեանից նամակ ստացայ Սարաբուրգից։ Նա գովում է Շմօլլերին, Կնապին և միւսներին։ Եւ գնացի։ Սարաբուրգում ճեմարանական այն ժողովներում, որոնք կրում են «սեմինարիա» անունը, Արասխանեանը հանդէս եկաւ իր առաջին աշխատութիւններով, որոնք շատ նպաստաւոր տպաւորութիւն թողին և Շմօլլեր առաջարկեց Արասխանեանին աւելի խոր զբաղվել հացի առևտրի խնդրով, որին վերաբերում էին Արասխանեանի ուսանողական աշխատութիւնները։ Արասխանեանը այդպէս էլ արաւ և իր դիսերտացիան նուիրեց 16-րդ և 17-րդ դարերի հացի առևտրի խնդրի ուսումնասիրութեանը Ֆրանսիայում։ Այդ ուսումնասիրութիւններով պարզվում էր, թէ պետութիւնը միջամտող դեր է կատարել հացի առևտրի մէջ և ուրեմն պետական քաղաքատնտեսութեան լուրջ փորձեր է արել, իսկ պետականութեան գաղափարը այն ժամանակ առանձին նշանակութիւն ունէր Շմօլլերի քաղաքատնտեսական դպրոցի նպատակների համար։ Շմօլլերը առաջարկեց Արասխանեանին մնալ Գերմանիայում, նուիրվել գիտութեան, բայց Արասխանեանը գերադաս համարեց վերադառնալ և գործել հայրենիքում»։

Լ. Դանիէլեան կարդաց Արասխանեանի կազմած ինքնակենսագրութիւնը, որը նա գրել է ամառը Տիգրան Նազարեանի առաջարկութեամբ։ Այդ կենսագրութիւնը լոյս է տեսնելու Նազարեանի հրատարակութեամբ։

Բժշ. Բ. Նաւասարդեան. — Ցիշում եմ բազմաթիւ դէպքեր Արասխանեանի կեանքից։ Մենք միասին մի յանձնաժողովում մշակում էինք Խուդադեան որբանոցի ծրագիրը։ Արասխանեանը իր վէճերով և իր նկատողութիւններով, անշուշտ, նպաստում էր աւելի կատարեալ գործ կազմելու, բայց և մեր հոգին հանեց իր առարկութիւններով։ Մի բան պարզ էր, որ նա զեկավարվում էր իր ըմբռնած ճշմարտութեան թելադրանքով և չունէր կողմնակի շահադիտական նպատակ։ Նա լինելով որոնող, ստուգաբանող, ինչպէս պ. Քալանթարը ասաց, աւելի անալիթիկ, որոնում էր ճիշդը, ուզիղը և հաշուի չէր առնում ուրիշ նկատումներ, իսկ կեանքը նրա հետ քնքոյշ չը վարվեց։ Եւ վարվեց այնպէս, ինչպէս առում էր հանգուցեալ Գր. Արծրունին.—Երբ հայը չէ կարողանում հասնել և հաւասարվել մի ուրիշին, այն ժամանակ աշխատում է նրան վայր բերել իրանից ցած։ Գնաց Արասխանեանը ժամանակից առաջ։

Երիտասարդ Հախումեանը կարդաց Արասխանեանի յիշատակին մի գրուածք, որը վերջացրեց հետեւեալ խօսքերով։ «Արասխանեանը չը դաւաճանեց իր զաղափարներին։ նա հասարակական մատչելի մարդ էր։ նա հաւատում էր կեանքի զարգացման։ Երբ մի անգամ խօսք եղաւ ինքնապանութիւնների մասին, նա յայտնեց, թէ մարդ երբ ծնվել է, պէտք է մաքառի, պէտք է կուի մինչև վերջ, ձգտելով իր նպատակներին։ Եւ նա համբերող էր դէպի ուրիշների կարծիքները։

Ե. Սօլօվեան.—Ես ծանօթացայ Արասխանեանի հետ 1901 թ. և ինձ յաճախ պատահել էր այն միտքը, թէ ինչու է մեր կեանքը ստեղծում գործողների համար դրամաներ մեր իրականութեան մէջ, չը տալով հնարաւորութիւն՝ գործել զարգացնելով իր ընդունակութիւնները։ Ցարգելով Արասխանեանին, միևնոյն ժամանակ ինձ այնպէս էր թւում, թէ նա անկարող էր լինելու իր վերանորոգվող «Մուրճի» մէջ ազդեցիկ գործ կատարելու, որովհետև վերջին տասնեակ տարին բերեց բազմաթիւ հոսանքներ, որոնք իրանց արտայայտութիւններն են պահանջում։ իսկ Արասխանեանը արդէն արտայայտվել էր։ Իբրև ընդհանուր մի միտք՝ ես պաշտպան եմ այն գաղափարին, որ եթէ Արասխանեանը և նրա նմանները դուրս են եկել որոշ ատիճանից և կարող էին գործել եւրօպական գիտութեան—մէջ այդ պէս էլ պէտք է անէին։

Ս. Թառայեան նախ հանդէս է գնում Արասխանեանի ազգկայ խնդիրը։ «Պէտք է հոգատար լինենք, որ եթէ նրա ազգականները թերի կը լինեն իրանց պարտաւորութիւնների մէջ, հասարակութիւնը խնամատար լինի նրա կրթութիւնը ապահովելու։ Այսուհետև Արասխանեանը պէտք է նկատվի մեր իրականութեան զոհերից մէկը։ նա չէր ընկճվում եղած զրօպալներից և տարուկ չէր դառնում։ Իսկ դա ընդունված բան չէ մեր իրականութեան մէջ, և նա մնում էր դուրս։ Նա տեղ չէր գտնում Թիֆլիսում իր համար։ նրան առաջարկել էին մի տեղ գրական աշխատանք, որը նա ընդունեց հաճութեամբ, բայց յետոյ փախաւ, գանգատվելով որ նրանից պահանջում են անկարելին, որ նրա վրա նայում են իբրև կարծես գրական սկնակի վրա։ Արասխանեանի վերաբերմունքը դէպի Մարկսը բացատրվում է ոչ թէ այն բանով, որ նա փոխել էր իր քաղաքատնտեսական հայեցքները, այլ այն, որ նա ցանկանում էր Մարկսի անունով խօսողներին տալ թեթև բրօշիւրների փոխարէն նրա խակական լուրջ աշխատութիւնը։ Արասխանեանի պակասութիւնը, եթէ կար, այն բանի մէջն էր, որ նա չունէր թռիչքներ, որ նա լինելով բարոյապէս ճշմարտասէր, անձնուէր՝ տարբերութիւն չէր կարողանում դնել փոքր և մեծ ճշմարտութիւնների մէջ և չէր արտայայտվում իբրև հերոս, իբրև արտիստ։ իսկ մեր հասարակութիւնը երբէք չէ պահել և խնամել ոչ մի գործողի, ոչ մի ճշմարտասէրի։ նա նահատակել է և շարունակում է նահատակել։

Ա. Քալանթար բացատրում է, որ Արասխանեանի ազգկայ խնամատարութեան և կրթութեան հոգսը իր վրա է վերցրել նրա քոյրը՝ տիկին Բունիաթեանը իր որդիներով։ Բունիաթեանները դիմել են իշխանուհի Սոֆիա Արղութեանին, խնդրելով մշակել օրիորդի կրթութեան ծրագիրը։

Ա. Նազարէթեան պատմեց իր աշակերտական յիշողութիւնները Ներսիսեան դպրոցից։ «Առաջին տպաւորութիւնը եղաւ ոչ նպաստաւոր, բայց յետոյ մենք գնահատեցինք նրա դասաւանդութիւնը, որի մէջ նկատում էինք գիտական ոգի։ Մեզ համար յիշելի է նրա տուած գեղեցիկ նկարագիրը Լուդովիկոս XIV-ի շրջանի, որը պատրաստեց հող ապագայ ֆրանսիական շարժումների համար։ Յետագայում, ունենալով շփումներ Արասխանեանի հետ, մենք նկատում էինք նրան դարձեալ գիտական մեթօդներով զեկավարվողի, իսկ հրապարակախօսութիւնը, որի ասպարէզը նա ոտք էր դրել, պահանջում էր աւելի զգայնութիւն, աւելի բուռն ոգեորութիւն, աւելի անմիջական արձագանքատուութիւն»։

Զրոյցը ընդհատվեց օրիորդ Սոֆիա Գումմելի նուագածութեամբ ցիտրայի վրա։ Օրիորդը նուագեց մեծ զգացմունքով և խորասուզված։ Նուագները ազդեցին հասարակութեան վրա և փոխանակ մ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԶԱՐԻՔԻ ԴԷՄ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԱԾ ԿՌԻՒ*)

II

Այս համակարգման հասարակական երևոյթի արմատներն անշուշտ շատ խորն են թաղված և ունեն զարգանալու, տարածվելու մի քանի գլխաւոր պայմաններ, առանց որոնց պարզաբանութեան անհնար է, այդ սոսկալի չարիքը գաւառի կեանքից արմատախիլ անելու համար, հիմնական փորձերի դիմել։

Վերջին տասնամեակի կուլտուրական և մասաւոր թարմ, փրկարար հոսանքը անկասելի եղաւ մուտք գործել մեր գաւառի դարաւոր անշարժութեան, խաւարին մատնված թուրք գիւղերը։ Գիւղական մասսայի մէջ զոյութիւն ունեցող վայրենի բնազդները, հակացողութիւնը և ատոր ձգտումները ոչնչանալու, յեղաշրջվելու և կոկվելու փոխարէն՝ աւելի կոպտանալով ու զրդռվելով ՀԱՍԱԿԱՐ ձևերով արտայայտվեցին։

Ներկայումս գաւառի թուրք գիւղացիութիւնը գտնվում է կուլտուրական և տընտեսական անկարագրելի, ճնշող պայմաններում։ Երկարատև տանջող, հիւծող սով, անթափանցելի խաւար, զարելի կեղտ և խարակիչ հիւանդութիւն՝ ահա ժամանակակից թուրք գիւղի սովորական հիւրերը։

Շատ բնական է, որ այսպիսի նպաստաւոր միջավայրում արագութեամբ զարգանար և լայն չափով տարածվէր նրա հարազատ զաւակ՝ ոճրագործութիւնը։

Միւս կողմից աւազակութիւնն, աւարառութիւնը և ժողովրդական հերոս հռչակվելու բուռն տենչը որպէս խարուսիկ հեւանկար գրաւում են տիրող պայմաններից դժգոհ, խաղաղ աշխատանքից խուսափող, նստակեաց կեանքին անսովոր երիտասարդ ոյժերին՝ դէպի արկածներով, «իգիթութիւններով» հարուստ հալածական կեանք։

Զէ որ մի Քեարիմ, մի Նայիբ, մի Օսման մատիկ անցեալում իրանց սխրագործութիւններով, գերմարդկային հնարներով, անհերկայելի գործերով արժանացել էին թուրք ժողովրդի աւելի տրամադրված մասի անսահման գովեստներին և ոգևորութեան։

Անցել է այս հերոսական «փառաւոր» շրջանը։

Ներկայիս աւազակ համարվողներն իրանց տոր, տմարդի վարմունքով, գազանավարել գործերով շատ ու շատ հեռու են նախկին սար ու ձոր ընկած, մարդկային խիղճը, հեանձնութիւնը չը մեռցրած «դաշաղերից»։

III

Գաւառը բոլորովին զրկված է սև ոյժերի վոհմակների դէմ կռուելու, պաշտպանվելու տարբերական հնարաւորութիւնից։

Հասարակական կործանարար չարիքը իր բնում խեղդելու ծանր, պատասխանատու գործը բացառապէս յանձնված է տեղական անտարբեր, անընդունակ, ծոյլ ադմինիստրացիային։

Այն դէպքում, երբ հարկաւոր են բուռն ժողովրդի փոխադարձ օգնութիւնն և անմիջական մասնակցութիւնը, գործադրվում են անձեռնհաս ու եռանդից իսպառ զուրկ ադմինիստրացիայի անվիտ, նպատակին չը հասնող, անտեղի պալիատիվները։

Այսպիսի պայմաններում աւազակութիւնն ազատ, անարգել զարգանալով ու տարածվելով՝ աջ ու ձախ կատարում է անվերջ աւերածութիւններ, ոտնահարում է արդարութիւնը և տանում է բազմաթիւ անմեղ զոհեր։

Միմիայն գիւղն է, գիտակից գիւղը, որ կարող է անդամահատել, թուլացնել ու զսպել հասարակական պատուհասը, եթէ նոյն այդ գիւղը չը խնայէ իր սեփական ոյժերը և չափած ու ձևած եղանակները։

Միանգամայն համաձայն եմ մի հեղինակաւոր յօդուածագրի հետևեալ կարծիքին.

«Մի այն ֆիզիկական կուռվ չի վերանայ աւազակութիւնը Կովկասից, որովհետև նրբանով անհնար է կոտրել ժողովրդի դարաւոր ոգիտութիւնն ու այն աշխարհահայեացքը, որով առաջնորդվել են նրա նախահայրերը, պապերը և հայրերը։ Այս դէպքում հարկաւոր է օգնութեան հրաւիրել ոչ թէ ոստիկաններին, այլ գիտութեամբ, խելքով և զգացմունքով զինված մարդկանց»։ (Տես «Въ чемъ кроется истинная причина разбоевъ въ Закавказьѣ—Кавказецъ»).

Այո, բայց այդ դժուար, պատասխանատու միսսիան ընկնում է թուրք ինտելիգենցիայի վրա։ Իսկ մինչև այդ, գաւառի ազգաբնակութեան անտեսական և կուլտուրական անմիջական շահերը պահանջում են հասարակական համատարած չարիքի դէմ ադմինիստրացված պաշտպանութիւն և սև ոյժերի դէմ անխնայ հալածանք։

Մ. Ղազարեան

Մեծ-Ղարաքիլիսա

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Դորձ.)

Միհիսարների խորհրդի նախագահի ճառը*)

Պետերբուրգ, 6 դեկտեմբերի

Այդ նպատակին հասնող ամենամիրձաւոր միջոցները պէտք է համարվեն գոյութիւն ունեցող ձեռնարկութիւնների ընդարձակումը և նորերի հիմնումը նրանց մէջ առողջ մրցութիւն զարգացնելու նպատակով։ Իր կողմից կառավարութիւնը լիակատար աջակցութիւն ցոյց կը տայ այդ շաւղի վրա հանդիպող արգելքներն ու դժուարութիւնները վերացնելու համար։ Վերջապէս կառավարութիւնը չի զլանայ տանել պաշտպանելու հայրենական արդիւնաբերութեան մէջ զբաղված բանւորների շահերը։ Վերջիններիս վիճակը էական չափով բարւոքվում է 1912 թ-ի յունիսի 23-ի օրէնքով՝ դժբաղդ դէպքերի դէմ բանւորներին ապահովագրելու ու նրանց հիւանդութեան ժամանակ ապահովելու, նաև ապահովագրական առեաններ և ապահովագրական գործերի վերաբերեալ խորհուրդ հիմնելու մասին։ Այդ օրէնքի գործադրութիւնը մտադրութիւն կայ սկսել մօտիկ ապագայում, ըստ որում ի նկատի ունենք, արևմտեան պետութիւնների օրինակին հետևելով, հիմնել մեզանում ևս յատուկ ապահովագրութեան դատարաններ ապահովագրական ընկերութիւնների և նրանց մէջ ապահովագրված անձանց միջև դժբաղդութեան դէպքերում—բանւորներին ապահովագրելու նոր օրէնքի համաձայն—վարձարելու վերաբերմամբ ծագած վէճերը քննելու համար։ Դրա հետ միասին կառավարութիւնը իր մերձաւորագոյն նպատակն է համարում բանւորական հարցի կանոնաւորութեան շրջանակում բանւորական աշխատանքի ժամանակամիջոցի կրճատումը կանանց և փոքրահասակների, նոյնպէս և պատժական որոշումների փոփոխութիւնը արդիւնաբերական կանոնադրութեան մէջ նրանց արդիւնաբերական կեանքի գործնական պայմաններին յարմարեցնելու նպատակով և տուգանքների աւելացնելը այնպիսի խախտումների համար, որոնք կարող են թոյլ տրվել արդիւնաբերողների կողմից շահադիտական դրդումներով։

Երկրի տնտեսական կեանքի կարևոր մըղիչներն են անկասկած վարկը և հաղորդակցութեան միջոցները։ Վարկի վերաբերեալ մեր օրէնսդրութիւնը պահանջում է արմատական վերաքննութիւն։ Այդ պատճառով օրէնսդրական հաստատութիւնների ուշադրութեան կառաջարկվեն օրինագծեր՝ Փոխադարձ Վարկի Ընկերութիւնների, քաղաքային ընկերութիւնների և բանկային հաստատութիւնների կանոնադրութիւնները, նոյնպէս և այն օրէնդրութիւնները քննելու վերաբերեալ, որոնք կանոնաւորում են առևտրական և հողային լոմբարդների գործունէութիւնը։ Անկախ դրանից կառավարութիւնը յատուկ ուշադրութիւն է դարձնում գիւղատնտեսական վարկի գործը կազմակերպելու վրա։ Էժան և մատչելի փոխատուական օգնութեան պակասութիւնը կանգնեցնում է գիւղատնտեսական կուլտուրայի զարգացման գործը։

Այդ բանը վերացնելու նպատակով մտադրութիւն կայ վերաքննել ընդհանրապէս զանազան կատեգորիայի հողատէրերին գիւղատնտեսական բարելաւումների համար կրեդիտ տալու հարցը և համաձայնեցնել նրանց իսկական կարիքներին ժողովրդական մասը վարկի մասին այժմ գոյութիւն ունեցող կանոնադրութիւնները։ Այդ վարկի կանոնաւորումը, որի շրջանառութիւնները նոյնիսկ արդի դրութեամբ վերջին տարիներս տուին ահռելի ապացոյցներ ընդարձակ և արագ զարգացման, կառավարութիւնը համարում է կարևորագոյն խնդիրներից մէկը ապագայ օրէնսդրութեան ժողովրդական տնտեսութեան մասում։

Ինչ վերաբերում է ճանապարհների հաղորդակցութեան գործի զարգացման, այստեղ Նկատողութեան են առնված մի ամբողջ շարք միջոցներ դիւրացնելու գետերի նաւարկութիւնը, ծովային նաւահանգիստների կառուցումը և առևտրական նաւագնացութեան գործը արտաքին ծովերում՝ ռուսական դրօշակի ներքոյ՝ խրախուսելու նպատակով։ Այդ մասին օրինագծեր ներկայացված են արդէն նախորդ սեսսիային։ Երկաթուղային ցանցի ընդարձակման առիթով, գանձարանի հաշուով, առաջարկութիւն կանվի է մինչև այլոց Կովկասեան լեռնաշղթայի վրայից երկաթուղի անցկացնելու մասին։ Որովհետև վերջին ժամանակներս թէ օրէնսդրական հաստատութիւնների և թէ կառավարութեան ուշադրութիւնը կենտրոնացած էր, ինչպէս յայտնի է, Ամուրեան երկաթուղու կառուցման վրա, որը ամենաուշը պիտի աւարտվի 1916 թ., և դա անագին յատկացումներ խլեց, ուստի կառավարութիւնը ստիպված եղաւ մեծ ուշադրութիւն դարձնել վերջին տարիներս շատացող մասնաւոր ձեռնարկութեամբ երկաթուղիներ անցկացնելու երևոյթի վրա, որի դիւրութեան համար Դումային ներկայացված է օրինագիծ՝ մասնաւոր երկաթուղիներ շինելու պայմանների մասին։

(Կը շարունակվի)

Գ. ԲԱՇԻՆՋԱՂԵԱՆԻ «ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԼԻՃԸ» ՆԿԱՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ստացանք Ե. Շահնազարեանից 5 բուբլի «Մշակի» № 256 ի մէջ տպված՝ Ներսիսեան դպրոցի սաներին ուղղված կոչի առիթով։ Այդ նպատակով ստացած ունինք ընդամենը 10 բուբլի։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Երէկ Բաքու մեկնեցին քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան, իշխ. Գ. Թումանեան, Գոստուա, Բաբեան ներկայ լինելու Բաքու նաւթարդիւնաբերողների համագումարին, որ քննելու է Թիֆլիսի ապագայ համալսարանին նպաստելու խնդիրը։

✦ Դեկտեմբերի 11-ին նշանակված է Կայսերական Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը, որտեղ կը կարդացվի Կազախովի զեկուցումը արօտների շահագործութեան վերաբերեալ խնդիրների մասին։

✦ Ի նկատի ունենալով, որ Թիֆլիսում քութէշ հիւանդութիւնը շատ է տարածված, քաղաքային դպրոցական մասնաժողովը ցանկալի գտաւ վերացնել Ծննդեան տօնին տօնածառերը երեխաների համար և առհասարակ այն զուարճութիւնները, որոնք կարող են երեխաներ խմբել մի տեղում։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրեց գումարել վրաց ազնուականների ժողովը փոխանակ դեկտ. 23-ին՝ յունվարի 13-ին։

✦ Այգեգործութեան նահանգական կոմիտէի վճռով Իսպէլիանին Արամեանի «Լէժբաղինօ» կալուածքում ոչնչացրեց 1 և կէս դեսեատին տարածութեան վրա խաղողի օրթեր, որոնք վարակված էին ֆիլոքսերայով։

✦ Այսօր, Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան շինութեան մէջ Գարդիշանը հայերէն լեզուով կը դասախօսէ երեխաների համար ապակու մասին՝ ցեր. ժ. 10 – 11։ Տիկին Ուսմէլիձէն վրացերէն կը խօսէ «Ռընիկեան ազուէսի» մասին ցերեկ. ժամը 11—12։ Հասակաւորների համար բժ. Ֆլորինան ռուսերէն կը դասախօսէ մարդու կազմուածքի մասին երեկ. ժամը 6½—7։ Մուտքը բոլորի համար ձրի է։

✦ Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան խումբը վաղը, երկուշաբթի, կը ներկայացնի Շ'ք-պիրի «Օթէլլոն»։ Խումբը պատրաստում է ներկայացնելու Շերվանզադէի մի նոր պիէսան՝ «Զոր ոգի», դրամա 4 արարածով։ Փորձերը արդէն սկսված են և ինչպէս լսում ենք մեծ եռանդով առաջ են տարվում։ Առաջին ներկայացումը նշանակված է առաջիկայ երկուշաբթի, դեկտ. 17-ին, Արտիստական թատրոնում։

✦ Այսօր երեկոյեան Արտիստական թատրոնում երկրորդ անգամ կը տրվի Ռըշկովի «Զմէյկա» պիէսը։

✦ Այսօր ժողովրդական Տանը ռուսաց թատերասէրների խումբը կը ներկայացնէ Գրիբոէդովի «Խելքից պատուհաս» վոդևիլը։

✦ Այսօր ցերեկով ժողովրդական Տանը Հաուժանը դասախօսութիւն կը կարդայ երկրաչարժի մասին։

✦ Դեկտ. 20-ից Կովկասեան գիւղատնտեսական Ընկ. շինութեան մէջ կը վաճառվի մեղր։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Սորօպերա

Թիֆլիսեցիներին լաւ յայտնի է իտալացի երաժիշտ Էսպոզիտոն։ Նա երկար ժամանակ դեկավարել է օպերային ներկայացումների երաժշտական մասը։ Նա աւելի ևս յայտնի է եղել իր «Կամօրրա» կատակերգական օպերայով, որը առանձին աջողութիւն էր ունեցել Թիֆլիսում։

Այժմ Էսպոզիտոն հանդէս է եկել նոր կատակերգական օպերայով, որ կոչվում է «Սև Տիւրքան»։

Թեման վերցված է արևելեան կեանքից, մահմեդական աշխարհից։ Եւ օպերային առաջին տեսարանը սկսվում է մօլլայի աղանից, որը նա երգում է առաւօտեան արշալոյսին։

Օպերայի մէջ դուրս է բերված մի խան, որը չը բաւականանալով իր հարեմում եղած 130 կանայից՝ ընդունում է նաև 131 երդին։ Այդ հանգամանքը առաջ է բերում նորից նախանձ կանացի շրջանում։ Շրջապատողները արտայայտում են արևելեան ստրկային ոգի, վրիժառութեան ըզգացմունքներ, փոխադարձ խաբեբայութեան ելևէջներ, կոպիտ արևելքի բոլոր բացասական կողմերը։

Ներկայ օպերան տեղ-տեղ յիշեցնում է օպերետ։ Հերոսները մշտապէս չեն երգում, շատ տեսարաններում նրանք խօսում են։

Երաժշտութեան մէջ կան արևելեան ազդեցութիւններ և բնորոշ կտորներ, բայց ընդհանրապէս չէ կարելի ասել, թէ արևելեան բնաւորութիւնը գերակշռող է։

Օպերան ծիծաղաշարժ տեսարաններ շատ ունի։ բայց պէտք է նկատել, որ հեղինակը չափազանց մեծ ցանկութիւն ունենալով ծիծաղեցնել՝ մտցրել է արհեստական դաւեշտական ձևեր, որոնք կրում են ամբոխային կատակների բնաւորութիւն։

Մենք անկարող եղանք տեսնել օպերայի վերջը, և մեր նկատողութիւններն անում ենք առաջին մասերի տպաւորութեան տակ։

Սիրող

Զորեքշաբթի՝ դեկտեմբերի 5-ին Վրաց Ազնուականների Թատրոնում կայացաւ հայ դերասանների մասնակցութեամբ և Ամօ. Խարազեանի դեկավարութեամբ երկու ներկայացում՝ 1) «Նապոլէօնի ուրախ օրը» և 2) «Համլէտից» երեք տեսարաններ։

Համլէտի դերը կատարեց արտիստ Գալֆայեանը, որի վրա կենտրոնացած էր այդ երեկոյ հանդիսատեսների ուշադրութիւնը։

Համլէտը բարդ հոգեբանական երևոյթ է, որի լուսաբանութեան վրա աշխատել են եւրոպական գրականութեան լաւագոյն քննադատները։

Գալֆայեանը երկար տարիներ արտասահմանում ուսումնասիրելով Համլէտը և Շէքսպիրի ուրիշ դասական երկերը՝ արդէն անցեալում շատ անգամ հանդէս է եկել թէ հայ և թէ օտար հասարակութեան առաջ։ Նրա դերակատարութեան նուիրված են տողեր, որոնց մէջ արտայայտված է քննադատների ամենանպաստաւոր կարծիքը Գալֆայեանի շնորհալի արտիստական ձիրքի մասին, և, իրօք, Գալֆայեանը բեմական խոշոր ընդունակութիւններով օժտված մի արտիստ է, որի տաղանդը պիտի առաւել ևս զարգանար և ծաղկէր, եթէ ինքը արտիստը չը տառապէր կեանքի դառն և դաժան պայմաններից։

Նա այժմ և հիւանդ է, և նիւթական չը քաւորութեան մէջ է գտնվում։ *). պիտի գտնվի արդեօք մի հայ մեկենաս, որ այդպիսի խեղճութեան հասած հայ տաղանդին օգնութեան ձեռք կարկառէր, դուրս քաշելով նրան կորստեան անդունդից, որի եզրին արդէն նա հասել է իր թշուառութեան մէջ, թէ նրան վիճակվել է իր դժբաղդ ճակատագրը գրկած՝ կորչել, անյայտանալ, ինչպէս կորել են հայ մաւորագեղարուեստական աշխարհի նշանաւոր ոյժեր, զոհ գնալով հայ հասարակութեան անկուլտուրականութեան և ասիական անտարբերութեան։

Ինչու այդ ողբերգական Fatum-ը ծանրացած է հայ կեանքի անադորոյն իրականութեան վրա։

Զ.

*) Ներկայացումը Գալֆայեանին միայն կոպէկներ տուեց շնորհիւ հայ հասարակութեան պարսաւելի անտարբերութեան։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Նվէյցարիայում կազմավերպվում են բանւորների յատուկ զօրախմբեր, որոնք եւրօպական պատերազմի դէպքում յոչս են ցնդեցնելու կամուրջներ, տունէլներ, որպէս զի օտար զօրքերը ներս չը խուժեն Նվէյցարիա։

✦ Պարիզից հեռագրում են, որ Լէօն Բուրժուան լրագրական բանակռւի պատճառով մենամարտի հրաւիրեց Ժօրէսին։

✦ Բոսնիայի խօրվատական գունդը հրաժարվեց գնալ սերբիական սահմանը. 17 հոգի գնդակահարվեց։

✦ Սերբիական նաւահանգստի հարցը խիստ փոխվեց։ Ռուսաստանը յայտնեց, որ նա հրաժարվում է բիսկ առնել նաւահանգստի պատճառով և առաջ բերել միջազգային բարդութիւններ։ Կորցնելով յոյսը Ռուսաստանի աջակցութիւնից, Սերբիային մնում է ակամայից բաւականանալ Աւստրիայի առաջարկած Վալոնի նաւահանգստով։

✦ Զեխիայում կատարվող ցոյցերի ժամանակ գործադրվում են հրազէններ։ Բաւական թւով մարդիկ սպանված և վիրաւորված են։

✦ Սալոնիկի հարցը դաշնակից բալկանեան պետութիւնները վճռեցին թողնել Ռուսաստանի վերջնական որոշմանը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զրի դեղատոմս, որը շատ գնահատելի է։

Մի տիկին գրում է.—Ես պէտք է հաստատեմ այն ամենը, ինչ որ լսել եմ այդ մասին։ Եթէ դուք ևս ինձ պէս տառապէիք նէվրալգիայով և նէփրիտով, անպայման շնորհակալ կը լինէիք մատնանշված դեղատոմսի համար։ Ես կարել եմ լրագրներից այդ դեղատոմսը, և հենց որ ընդունել եմ այդ դեղը, իսկոյն և եթ թեթևութիւն եմ զգացել իմ քրոնիկական տանջանքներից։ Դեղատոմսը կարելի է ստանալ ցանկացած դեղատանը և դեղավաճառանոցում։ Խնդրեցէք 60 գրան Ղէֆալոլ-Սոսը՝ տարբէրակներում։ Առաջին երկու տարբէրակները ընդունելուց անմիջապէս թեթևութիւն էք զգում, դրանից յետոյ իւրաքանչիւր ժամը մի անգամ պէտք է ընդունել մի տարբէրակ՝ մինչև որ ցաւերը վերջնականապէս դադարին, լինեն այդ ցաւերը ջղային թէ յոգային։ Ցիչեալ դեղը բոլորովին անվնասակար է, իսկ ներգործութիւնն էլ ապահովված։

(П. 156396) (№ 3)

Золотая медаль Лондонъ 1893 г.

ОСТЕРЕГАТЬСЯ ПОДДѢЛОКЪ!
ПРОВИЗОРА
Г. Ф. ЮРГЕНСЪ
БОРНО-ТИМОЛОВОЕ МЫЛО
отъ ПОТА, ЗАГАРА, ВЕСНУШЕКЪ, УГРЕЙ, ПРЫЩЕЙ и ЖЕЛТЫХЪ ПЯТЕНЪ.
БЛАГОВОННОЕ ТУАЛЕТНОЕ МЫЛО ВЫСШАГО ДОСТОИНСТВА
ПРОДАЕТСЯ ВЕЗДѢ
1/1 кус. 50 к. 1/2 кус. 30 к.

Главный складъ у. Г. Ф. Юргенсъ, Москва.

(М. 5874) 24—22

АՄԵՆԱԼԱՒ ԸՆԾԱՅ ՏՕՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

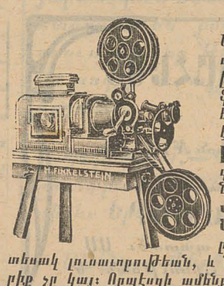

Եթէ Դուք կամենում էք ձերայինների և Ձեր բարեկամների հետ Ձեր ազատ ժամերն անցկացնել զուարճան և օգտուտ, այդ դէպքում ուեղորդ տեղից փող մի շռայլէք խաղալիք-իլիւզիոններ ձեռք բերելու համար, այլ թէ բերել տուէք ԲԵՐԼԻՆԻ մեր ֆաբրիկային պահեստից իսկական կինեմատոգրաֆիական ապպարատ (որը խնդրում ենք չը շփոթել մոդական լապտերների հետ), որի օգնութեամբ Դուք իսկապէս կարող էք Ձեր տունը դարձնել, առանց սովորական սարք ու կարգը խանգարելու, բաղուիլիզիոն, սարքերով կենդանի-շարժական պատկերների ներկայացումներ, այն է զանազան ականատը դէպքեր, դրամաներ, կոմէդիաներ, երգիծարանական տեսարաններ և այլն, որի համար մեզ մօտ կայ մեծ քանակութիւնամբ ժապաւէն։ Միայն մեր ապպարատներ, որոնք այնքան իրական ամուր կոնստրուկցիայով, առաջացնում են ցանկալի էֆֆէկտ՝ տալով պարզ նկարներ էկրանի վրա՝ 2×2 արշ. մեծութեան։ Մեր ապպարատները յարմարեցված են ամեն տեսակ լուսաւորութեան, և նրա հետ վարվելու եղանակը շատ հեշտ է, այնպէս որ նախապատրաստվելու կարիք չը կայ։ Որպէսզի ամենքին բաւականութիւն պատճառած լինենք և մեր ֆիլմն տարածենք Ռուսաստանում, մենք նշանակել ենք առատագոյն էժան գներ։ Ապպարատ «Ռեգո» իր բոլոր պատկերներով՝ «Իսկրա» լամպով, բէնզինոլորով, 4 երկար ժապաւէններով, 250 պատկերներով—8 ր. 50 կ.։ Այդ ձևի ապպարատ՝ «Ի-դէալ», մեծ դիրքով, ամենալաւ օբիէկտիվով և շատ շքեղ 3 զանազանագոյն և 3 լուսանկարչական ժապաւէններով, «Դիանա» լամպով—1½ ր. 50 կ.։ Ապպարատ «Հէրքուլէս» ամենամեծ տիպի, երկու անիներով՝ ժապաւէնը փաթաթելու և ետ տալու համար, 300 արշ. երկար., մեխանիկ. օբիէկտիվով՝ 5 օպտիկ ապակիներով, «Իդեկsor» լայնի լամպով, 6 հատ բաղմագոյն և 6 հատ լուսանկարչական ժապաւէններով, էդիսոնի պէրֆորացիայով—30 ր.։ Պատեհի ժապաւէններ՝ 1 ր., 1 ր. 25 կ. և 2 ր.։ Պատուէրները կատարվում են վերադիր վճարով։ Ճանապարհածախք և մաքս հաշվում է 1 ր. 50 կ.։ («Հէրքուլէս» ապպարատի համար 2 ր. 50 կ.)։ Ասիական Ռուսաստան 1 ր. թանգ։ Պատուէրներով դիմել.

Междунар. Эксп. Х. ФИНКЕЛЬШТЕЙНЪ, Германія, БЕРЛИНЪ, ул. Кантъ, № 120/44
Exporthaus H. Finkelstein, Berlin, Kantstr. № 120/44.

Թղթակցութիւնները առաւելեալ լեզուով։

(դ. 9) (Л. 12888) 2—2

ПОЛНОЕ СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ
Л. Н. ТОЛСТОГО
въ двухъ изданіяхъ даетъ своимъ подписчикамъ въ 1913 г. еженедѣльный журналъ
„ВОКРУГЪ СВѢТА".
ПОДПИСНАЯ ЦѢНА
НА ЖУРНАЛЪ „ВОКРУГЪ СВѢТА" съ 24 книг. художественныхъ произведеній Л. Н. ТОЛСТОГО съ пересылк. и дост. на годъ 7 р.
Допускается разсрочка подписной платы: 3 руб. при подпискѣ, 2 руб. къ 1 апрѣля и 2 руб. къ 1 іюля.
НА ЖУРН. „ВОКРУГЪ СВѢТА" съ 48 книгами ПОЛНАГО СОБР. ВСѢХЪ СОЧИН. Л. Н. ТОЛСТОГО съ перес. и дост. на годъ 11 р.
Допускается разсрочка подписной платы при подпискѣ 4 руб., къ 1 апрѣля 4 руб. и къ 1 іюля 3 руб.
ЗАМѢНА ПЕРВАГО ИЗДАНІЯ ВТОРЫМЪ И НАОБОРОТЪ ПОСЛѢ ПОДПИСКИ НЕ ДОПУСКАЕТСЯ.
Контора журнала „Вокругъ Свѣта": Москва, Тверская, д. № 48.
М. 485622) 1—1

Առեւտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող
Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
Թիֆլիս, Միքայէլեան պր. 24/2. Տելեֆոն № 976.
Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն։
Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ։
Դործնական զբաղմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լօնդոնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն առնվում են բէալ կեանքից։ Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշուապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկան, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թուաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թուաբանութիւն համբիչի վրա. 7) Գայիչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենաւաղ ձեռքի ուղղումն). բ.) ոչ-պարտադիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Սղագրութիւն. 3) Գեղագրութիւն (ռեմինգտոն և ուր. և 4) Առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Զբաղմունքները կատարվում են և դասա-դասու։ Ունկնդիրների թիւն չատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը։ Ծրագիրը և կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։ Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշուապահներ, օգնականներ և առևտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և իրանց ընդունակութեամբ աչքի ընկնողներից։ (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 228 ունկնդիր, որոնցից 42 հոգի իգական սեռից)։
Կուրսերի հիմնադիր՝ առևտր. գիտութեան կանդիդատ՝ Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ
(ե. հ. կ.) 687 0—4

*) Տես «Մշակ» № 273.

*) Տես «Մշակ» № 273.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-Ի ՆԵՐՄԻՍԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վնտերական (սիֆիլիս) հ.:
Բ. Դ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Գ. Մ. ԶԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին ևնեաբ-գային:
Զ. Ի. ԲՈՒՇՆԱՄԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վնտերական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.:
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԻՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահան.:
ԳԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ—12—1 ժ մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:
ԳԻՆ-ԲԺԻՇԿ Մ. Լ. ՌԵՆԻԳԵՐ-ԱՒԵՏԻՍՕՎԱ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.:
Զ. Ա. ԹԱՌՈՒՄԵԱՆ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. քնութիւն արեան, մէզի և այլն:
Վճարը 50 կ.: Հրաւէրները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Ռ. Նաւասարդեան

1. 0—112

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉ. ԸՆԿ.

Ն. Ա. ՐՈՒԲԱԿԻՆ

„Ստորերկրեայ կրակ“

Թարգմ. Մ. Պ.: Թիֆլիս, 1912 թ., գինն է 50 կօպ.: Բազմաթիւ նկարներով: Այս գիրքը շատ մատչելի լեզուով ամփոփ տեղեկութիւններ է տալիս ստորերկրեայ օյմերի մասին և կատարելապէս զոհացնում վերջին ժամանակներս տեղի ունեցած երկրաշարժների առիթով հասարակութեան մէջ ծագած հետաքրքրութիւնը: Դիմել Թիֆլիսի բոլոր գրախանութներին, Ընկ. ճիւղերին և գաւառական աշխատակից անդամներին: Ընկ. հասցէն՝ Тифлисъ, Кавказское Армянское Издательское О-во. Бебутовская ул. № 25.

(о.մ.) 898. 3—3

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԽՈՀԱՐԱՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ Ե. Ն. ՄԻՍՏՐՕՎԱՅԻ

(Դրիբօեդօվսկայա, 7, Երաժշտ. Դպր. դիմացը)

ՃԱՇ

սկսած **30** կ.-ից մինչև **60** կօպ.: Կարկանդակ, նախաճաշ, թխուածքներ, անային կվաս:

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՈՒՄ

աշակերտուհիների ընդունելութիւնը ամեն օր: Պարապմունքները թէ տեսական և թէ գործնական: Դասընթացքը 2-ամեայ—**25** ռուբ.: Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ից

ԷԿՍԿՈՒՐՍԻԱՆԵՐԻՆ ԶԵՂՉ:

(Կ.) 848. 5—4

ՇՏԱՊ ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ!!! Բաքու, Բաթում, Կարս, Երևան, Գանձակ, Շուշի, Շամախի, Վլադիկավկազ, Փօթի, Բուենոս-Այրես, Նուխի, Հին Նախիջևան, Ղազախ, Դիլիջան և Անդրկասպեան քաղաքների համար գործունեայ **ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ**, շատ նպաստաւոր պայմաններով աշխատելու համար: Ցանկացողները մանրամասն տեղեկութիւնների համար թող շտապեն դիմել հետեւեալ հասցէով՝ ТИФЛИСЪ, Главный почтамтъ, до востребованія, Арутюну Ахназаряну.

ՈՎ ՅԱՂԹԵՑ

ԿԱԶԻՄԻ ԿՐԵՄԸ!!

Անպայման արմատապէս հեռացնում է երեսի բծիկները, բշտիկները, մունները, այրուածքները, կնճիռները և այլ դէֆէկտները.

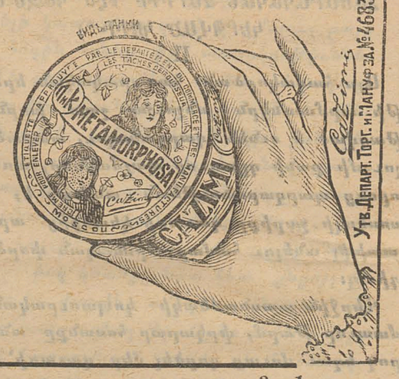

(23) (Вил. 75508) 2—1

Պ. Ս. ԴՕՐՕԺՆՕՎԻ

ԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒՄ (1) ԳԼԽԱՒՈՐ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ, Սօլոլակայա փող. վրա, տ. Գուրգինովի, տել. ֆօն № 5—83.
(2) ԵԱՐՕՍԼԱՒԵԱՆ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ, Միխայլովսկի պր. վրա, Լիւթերականների եկեղեցու շարքում, տել. ֆօն № 8—38.

ԱՄԵՆ ՏԱՐԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ՍՈՎՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 15-Ի ՆՇԱՆԱԿՎՈՒՄ Է ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԽՈՇՈՐ ԷԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ ԲԱԶԱՐ

Միայն **12** օրով, այսինքն՝ դեկտեմբ. 10-ին, 11-ին, 12-ին, 13-ին, 14-ին, 15-ին, 17-ին, 18-ին, 19-ին, 20-ին, 21-ին եւ 22-ին

Ցիրեալ օրերի ընթացքում առաջարկվում են՝ նախկին գների հետ համեմատած՝ մեծ օգուտով սեզօնային բազմաթիւ ապրանքներ տօներին ընծայաբերելու և այլ կարիքների համար:

ԱՌԱՆՁՆԱՊԷՍ՝ ԶԱՓԱԶԱՆՑ ԷԺԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԸ.

Տրիկօ, շիվիօտ—տղամարդկ. ձմեր. կօստիւմի համար:
Դրապ, շիվիօտ—տղամարդկ. վերարկուների համար:
Կանացի մահուդ, ֆլանէլ, վիգօն և այլ մահուդէ կտորներ:
Դիւցօնալ զանազան տեսակի և աշակերտական. մահուդ:
ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄՆԱՑՈՐԴ եւ կուպօններ ամեն տեսակ մահուդեղէն կտորների:

Մետաքսեայ մօդային զանազան կտորներ:
Բրդէ կտորներ զգեստների համար:
Շիվիօտ շանժան և այլ մօդային կտորներ՝ յատկապէս կանանց հագուստների համար:
Բրդէ հագուստեղէն՝ յատկապէս պատրաստված նուիրաբերելու համար:
ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄՆԱՑՈՐԴ մետաքսեայ և բրդեայ զանազան կտորների:

Գունաւոր բամազէյ բազմազան նկարներով: Գունաւոր բուժազէյ կուպոնների, որ պատրաստված են յատկապէս նուիրաբերելու՝ հագուստեղէնի, բլուզկաների և այլ բաների համար:
Զմերային վերմակներ, շալեր եւ տաք աղլուխներ:
Ասեղնագործ, բլբուլեայ եւ Անգօրեան աղլուխներ:
ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄՆԱՑՈՐԴ բամազէյ և այլ ձմերային կտորների:

Սեզանի սպիտակեղէն, գունաւոր սփռոցներ թէ սուրճի և թէ թէյի համար:
Սեղանատան, թէյի և սուրճի պրիբօրներ:
Վերմակներ պիկէից և քաթանից:
ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄՆԱՑՈՐԴ քաթանեղէնի:
ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄՆԱՑՈՐԴ չթեղէնի՝ տղամարդկանց, կանանց և երեխաների սպիտակեղէնի համար:
ՔԹԻ մեծաքանակ աղլուխներ ամեն գոյների:

ՏՂԱՄԱՐԴԿԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՍՊԻՏԱԿԵՂԷՆ
Պարանոցիային կանանց բլուզկաներ մետաքսից, բրդից, գազից և այլն:
Կանանց բազմաթիւ կապօններ՝ մահուդից, բրդից, մետաքսից և այլն:
Վերեւի զգեստներ անցեալ սեզօնի, որոնք կը վաճառվեն իրանց արժէքից կէս-գնով պակաս:
Բրդէ սպիտակեղէն, նորպէս և գուլպաներ և այլ բրդէ առարկաներ:

Զանազան պօրտիէրներ և շվեյցարական և տիւլի շտօրներ:
Թաւշեայ գոգգեր և հիւրանոցային սփռոցներ:
ԹԱՒՇԵԱՑ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐ գարգինային և կարասիքային կտորեղէնների: Մօկէտ և պլիւշ պարսկական և թիւրքմէական նկարներով: Դրօժկաներ՝ թաւշեայ, ջուտից, քաթանից և այլն:

Ծննդեան Բազարի համար ցուցադրված են սեզօնային զանազան ապրանքներ, որոնք, սեզօնը շուտ վերջանալու պատճառով կը վաճառվեն

ԻՐԱՆՑ ՆՕՄԻՆԱԼ ԳՆԵՐԻՑ ՇԱՏ ԷԺԱՆ:

Խանութի վիտրինաներում բոլոր յատուկ բաժանմունքներից ցուցադրված են ապրանքների նմուշները, որոնց վրա նշանակված են **ՇԱՏ ԷԺԱՆ ԳՆԵՐ:**

1—1 911. **Պ. ԴՕՐՕԺՆՕՎ**

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ

Իմաստեր Ի. Ս. Պօլոյանի

Թիֆլիս, Ելիզավետին. փ. № 164, անկիւն Բակինսկայա փ.: Տել. ֆօն № 10—93.

ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆ

ՑԵՄԵՆՏ ԵՐԿԱԹԷ ԳԵՐԱՆՆԵՐ

ԵՐԿԱԹ—անկիւնի, կամարի, լիլիս. սանդրի սև և ցիրկով պատած: ԱՍՖԱԼՏ սղզրանման: ԳՈՒԴՐՕՆ, կրակի դիմացող աղիւս և կաւ: Շինութեան և փուչ ԱՂԻՒՍ, ԿԱՄԻՆՏՐ մարսելիան տեսակի և այլ տարբ.: Աղիւսի սեփական, գործարան Թիֆլիսում: Ամեն տեսակ շինարարական նիւթեղէն համար տրված պատուէրները կատարվում են շուտափոյթ:

(Հ.ու.Կ) 617. 50—46

Открыта подписка на 1913 годъ.

Самый дешевый, ежемѣсячный, доступный широкой массѣ читателей, издающійся ШЕСТОЙ годъ

НОВЫЙ ЖУРНАЛЪ ДЛЯ ВСѢХЪ — **2 руб. 20 к.** въ годъ.

Краткій перечень сотрудниковъ беллетр. отд.: Леонидъ Андреевъ, М. Арцыбашевъ, И. Бунинъ, В. Вересаевъ, О. Дымовъ, Б. Зайцевъ, А. Куприпъ, С. Кондурушкинъ, О. Миртовъ, В. Муйжель, И. Потапенко, А. Серафимовичъ, гр. А. Толстой, Танъ, Е. Чириковъ, С. Юшкевичъ, и др.; научно-попул. и критич. отд.: проф. Е. Аничковъ, П. Берлинъ, прив.-доц. А. Генкель, проф. С. Венгеровъ, Л. Клейнбортъ, Е. Колтоновская, Н. Лернеръ, А. Луначарскій, Н. Рубакинъ, акад. Д. Овсянико-Куликовскій, проф. И. Озеровъ, проф. В. Сперанскій, проф. Е. Тарле, пр. М. Туганъ-Барановскій, М. Энгельгардтъ, К. Чуковскій и др.

НА 1913 ГОДЪ ПОДПИСЧИКИ ПОЛУЧАТЪ:

12 книгъ журнала, содержащихъ повѣсти, разсказы, стих., статьи по вопросамъ науки, искусства, самообразованія, педагогики, исторіи, рецензіи о новыхъ книгахъ и проч.

6 книгъ безплатн. прилож., по 128 стр. каждая, въ которыхъ будутъ даны произведенія современ. извѣстныхъ иностранныхъ писателей: Уптона Синклера, Бласко Ибаньеса, Каринъ Михаэлисъ, Як. Вассерманна и др.

12 картинъ безпл. приложенія въ три краски, на веленевой бумагѣ: снимки съ картинъ извѣстныхъ художниковъ и портреты писателей. Размѣръ каждой картины—форматъ страницы журнала.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: 2 р. 20 к. въ годъ и 1 р. 20 к. въ полгода.

Подробные проспекты со списк. сотрудниковъ безпл. Пробные №№ за двѣ 7-коп. марки. Подписка во всѣхъ книжныхъ магазинахъ и почтов. отдѣл. Имперіи. Всѣ обязательства за 1912 г. выполнены.

АДРЕСЪ ДЛЯ ПЕРЕВОДОВЪ: С.-Петербургъ, Владимірскій пр., 19, „Новый Журналъ для Всѣхъ“. Ред.-изд. И. М. Розенфельдъ.

Открыта подписка на 1913 годъ.

На самый дешевый изъ толстыхъ ежемѣс. журн., до 500 стр. убористаго шрифта, при участіи лучш. литератури. силъ. 4-ый годъ изданія.

НОВАЯ ЖИЗНЬ — **4 р. 90 к.** безъ прилож. **7 р. 20 к.** съ 12 кн. прилож.

Краткій перечень сотрудниковъ беллетр. отд: Леонидъ Андреевъ, М. Арцыбашевъ, Д. Айзманъ И. Бунинъ, В. Вересаевъ. З. Гиппіусъ, С. Городецкій, Д. Мережковскій, О. Дымовъ, Бор. Зайцевъ, А. Куприпъ, О. Миртовъ, В. Муйжель, С. Сергѣевъ-Ценскій, Ѳедоръ Сологубъ, гр. А. Н. Толстой, Танъ, Е. Чириковъ, С. Юшкевичъ и др. Обществ.-полит., критич. и научн. отд.: проф. Е. Аничковъ, Ю. Айхенвальдъ, В. Агафоновъ, П. Берлинъ, С. Венгеровъ, Л. Клейнбортъ, Антонъ Крайній, А. Луначарскій, Л. Мартовъ, Н. Рубакинъ, проф. М. Туганъ-Барановскій, К. Чуковскій, М. Энгельгардтъ, П. Юшкевичъ и др.

НА 1913 ГОДЪ ПОДПИСЧИКИ ПОЛУЧАТЪ:

12 книгъ журнала, въ которыхъ будутъ напечатаны романы: А. Крандіевской, И. Потапенко, фантаст. ром. Н. Березина, новѣйшіе романы выдающ. иностран. писат., повѣсти, разсказы, статьи по вопрос. литер., науки, искусства, общ.-полит. и проч.

12 книгъ безпл. прил. полн. собр. соч. популярн. америк. беллетр., въ единств. авторизов. пер. І. А. Маевскаго, съ біогр. и портрет., стоющ. въ отд. продажѣ—16 р. 12 книгъ сост. свыше 3840 стран. текста. **Джека Лондона**

ЦѢНА: на 1 годъ—7 р. 20 к. на полгода—4 р.

(Разср.: 3 р.—при подп., 2 р. 20 к.—1 марта и 2 р.—1 іюля).

Безъ прилож.: на 1 годъ—4 р. 90 к., на полгода—2 р. 70 к. (Разср.: 3 р. при подп. и 1 р. 90 к.—1 іюля).

СОВМѢСТНАЯ ПОДПИСКА

на „Новый Журн. для Всѣхъ“ и „Новую Жизнь“ (съ прилож.) на 1 годъ—9 р. (Разср. 4 р.—при подп., 3 р.—1 мар. и 2 р. 1 іюл.). На „Нов. Журн. для Всѣхъ“ (съ прил.) и „Новую Жизнь“ (безъ прил.) на 1 г. 6 р. 60 к. (Разср.: 3 р. при подп., 2 р.—1 мар. и 1 р. 60 к.—1 іюл.). Подробн. просп.—безплатно. Пробные №№ за двѣ 7-ми коп. марки. Всѣ обязательства за 1912 выполнены. Подп. принимается во всѣхъ книжн. магазинахъ и почтов. отдѣл. Имперіи.

АДРЕСЪ ДЛЯ ПЕРЕВОДОВЪ: С.-Петербургъ, Владимірскій, 19. К-ра журн. „Новая Жизнь“. Ред.-Изд. И. М. Розенфельдъ.

10—4 874.

Въ Тифлисѣ подписка принимается въ книжн. магазинахъ: Г. И. Талустянца, С. П. Теръ-Израельянца, А. Б. Хидденеля, гдѣ можно видѣть образ. прилож.—томъ соч. ДЖ. ЛОНДОНА.

Кто не былъ бы радъ получить на Рождество НАСТОЯЩІЙ грамофонъ! Быть владѣльцемъ НАСТОЯЩАГО грамофона и имѣть возможность при его посредствѣ наслаждаться самой лучшей музыкой въ мірѣ, въ любое время—очень большое удовольствіе.

Наши грамофоны „Амуръ“ дѣйствительно представляютъ собою идеальный подарокъ для каждаго потому, что они доставляютъ громадное удовольствіе не только во время праздника, но и являются несравненнымъ источникомъ развлеченій въ теченіе всего года.

Грамофоны „АМУРЪ“, съ рупорами . . . . отъ **45 р.**
Грамофоны „АМУРЪ-ИДИЛЛІЯ“, безрупорн. „ **35** „

ПРОДАЮТСЯ ВЕЗДѢ.

Каталоги безплатно.

ИЗДѢЛІЯ ОБЩЕСТВА **ГРАММОФОНЪ** СЪ ОГР. ОТВ.

ТИФЛИСЪ, Головинскій пр., 9.

TRADE MARK. Пишущій Амуръ

(4.) 1—1

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Ա. Յ. ԲԱԹԱՆԵԱՆ

Վերսկսեց ընդունելութիւնը ներքին և ջղային հիւանդութիւններից:

Առաւօտեան ժամը 10—12-ը և երեկոյեան ժամը 6—8-ը

Միքայէլեան փողոց, № 27.

(ա. օ.) 837. 25—21

ՀՐԱՒԷՐ

Շամքոռեցւոց ա. Աստուածածին եկեղեցու ծխ. ուսումնարանի հոգաբարձուների պաշտօնավարութիւնը լրացած լինելով, սրանով յայտնում եմ պ.պ. ծխականներին, որ ամսիս 9-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին շնորհ բերեն նոյն ուսումնարանի դահլիճը նոր հոգաբարձուների ընտրութեանը մասնակցելու:

Համազգ. ա. քր. Տէր Յովհաննիսեան

913. 1—1

1913 թ. յունվարի 1-ից հրատարակվելու է իրոք անկուսակցական, պատկերազարդ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ „ԱՐՓԻ“

որ տալու է տարվայ ընթացքում **50** ՀԱՄԱՐ եւ **12** ԳԻՐՔ: «ԱՐՓԻՆ» ունենալու է գրականութեան բոլոր բաժինները, պատկերներ և նկարներ առօրեայ կեանքից, գաւառական բաժին ծաղրանկարներով, նորութիւններ ամբողջ աշխարհից:

Տալվելու է սեփական «ԷՍՊԵՐԱՆՏՕ» տպարանում, լաւ թղթի վրա եւ լաւ տեսակի մուրով:

«ԱՐՓԻՒ» յաւելուածները լինելու են գրքերով և 12 գրքի դէպ կը տրվի մանրամասն «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ» մինչև 1913 թ.:

«Հայոց պատմութիւնը կազմել է Հայկ Տէր-Աստուածատրեանցը համաձայն հայ և օտար աղբիւրների և գիրքը ունենալու է 800 էջ և 200-ից աւելի պատկերներ և քարտէզներ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ՝

Ռուսաստանի համար միմիայն 3 ռ., 6 ամիսը՝ 1 ռ. 75 կ.
Պարսկաստան տարեկան 6 յուբլի:
Թուրքիա և այլ երկիրներ՝ 15 ֆրանկ:
Ամերիկա՝ 3 դոլար:

Առանց յաւելուածների բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում:

Բաժանորդ կարելի է գրվել միմիայն խմբագրատանը՝ Թիֆլիս, տպարան «ԷՍՊԵՐԱՆՏՕ», Ելիզավետինսկայա փողոց, № 17. Тифлисъ, редакція журнала „АРПИ“ (Типографія „Эсперанто“). Tiflis, Redakcio de gazeto „ARPI“ (Presejo „Esperanto“).

(ա. օ.) 904. 5—4

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лоисъ-Мделиковская улица, домъ казенный